

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD PREŠOV

PAMIATKOVÁ ZÓNA HANUŠOVCE NAD TOPLĽOU

ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

TEXTOVÁ ČASŤ

PREŠOV 2014

Krajský pamiatkový úrad Prešov

Hlavná 115, 080 01 Prešov

riaditeľka krajského pamiatkového úradu: Ing. Eva Semanová

zodpovedný riešiteľ: Ing. arch. Jana Onufráková

autorská spolupráca:

- Ing. Emília Grešová
- Mgr. Peter Harčar
- Mgr. Anna Okruhľanská
- Ing. Adriana Pavlíková
- Mgr. Dominik Sabol
- Ing. Eva Semanová
- Mgr. Eva Sendeková
- Ing. Ľubor Suchý

Obsah:

ČASŤ I.	6
A. Vstupné údaje	6
A.1. Požiadavka a dôvod spracovania zásad ochrany pamiatkového územia	6
B. Základné údaje o území	7
B.1. Názov pamiatkového územia	7
B.2. Názov obce, mesta podľa základnej územnej jednotky a katastra, v ktorom sa pamiatková zóna nachádza	7
B.3. Orgán, ktorý územie vyhlásil, dátum vyhlásenia	7
C. Vymedzenie hranice pamiatkového územia	7
C.1. Parcelné vymedzenie hranice Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou	7
D. Údaje o východiskových materiáloch	8
D.1. Prehľad spracovaných územnoplánovacích dokumentácií s overením ich právoplatnosti	8
D.2. Mapové podklady	8
D.3. Staršie archeologické výskumy územia	8
D.4. Archívne materiály	9
D.5. Literatúra	10
ČASŤ II.	11
A. Historický a urbanisticko – architektonický vývoj územia	11
A.1. Stručný historický vývoj	11
A.1.1. Zemepisná poloha a prírodné pomery	11
A.1.2. Hanušovce nad Topľou a ich okolie v praveku	11
A.1.3. Hanušovce nad Topľou v stredoveku	12
A.1.4. Hanušovce nad Topľou v ranom novoveku	14
A.1.5. Rozvoj mestečka v 17. storočí	14
A.1.6. Hanušovce nad Topľou v 18. storočí	14
A.1.7. Stagnácia mestečka v 19. storočí	15
A.1.8. Hanušovce nad Topľou od začiatku 20. storočia po vznik prvej ČSR	15
A.1.9. Hanušovce nad Topľou od medzivojnového obdobia až po súčasnosť	16
A.2. Urbanistický a stavebný vývoj pamiatkového územia	17
A.2.1. Urbanistický a stavebný vývoj územia do 19. storočia	17
A.2.2. Stav územia v 20. storočí	19
A.2.3. Stavebný vývoj územia v súčasnosti	20
B. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia	22
B.1. Špecifikácia jednotlivých typov štruktúr a prvkov územia	22
B.1.1. Pôdorysná dispozícia	22
B.1.2. Systém mestského opevnenia	22
B.1.3. Vývoj a súčasný stav parcelácie v pamiatkovom území	23
B.1.4. Charakteristika spôsobu zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia a rozsah zachovania historickej štruktúry	23
B.1.5. Dominanty a výškové zónovanie pamiatkového územia	24
B.1.6. Silueta a panoráma územia, obraz sídla v krajine	24

B.1.7.	Piata fasáda – strešná krajina.....	24
B.1.8.	Architektonické, umelecko–historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkového územia.....	25
B.1.8.1.	Objekty nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok na území Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou	26
B.1.8.2.	Objekty navrhnuté na vyhlásenie za NKP	27
B.1.8.3.	Objekty vytypované na vyhlásenie za NKP	27
B.1.8.4.	Objekty (nehnuteľnosti) rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia	27
B.1.8.5.	Objekty (nehnuteľnosti) nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia ...	28
B.1.9.	Archeologický výskum v pamiatkovom území.....	28
B.1.9.1.	Stručný náčrt histórie archeologického výskumu v historickom jadre mesta	28
B.1.9.2.	Súpis archeologických výskumov a prieskumov	28
B.1.10.	Systém zelene pamiatkového územia.....	29
B.2.	Pamiatky histórie	35
B.3.	Súpis zistených historických názvov mesta	35
C.	Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany .	36
C.1.	Urbanisticko – historické hodnoty štruktúr pamiatkového územia	36
C.2.	Architektonicko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia	37
C.3.	Umelecko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia	38
C.4.	Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk	38
C.5.	Odôvodnenie ochrany pamiatkového územia	38
ČASŤ III.	.....	39
ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA	.....	39
PAMIATKOVEJ ZÓNY HANUŠOVCE NAD TOPLĽOU	.....	39
A.	Požiadavky pre pamiatkové územie PZ Hanušovce nad Topľou	39
A.1.	Požiadavky na primerané funkčné využitie územia.....	39
A.2.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie.....	40
A.3.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu materiálovej a objektovej skladby	41
A.4.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu výškového a priestorového usporiadania objektov a architektonického výrazu	41
A.5.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov uličného interiéru a uličného parteru.....	42
A.6.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historickej zelene	42
A.7.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu charakteristických pohľadov, siluety a panorámy	44
A.8.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu archeologických nálezísk	45
A.9.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia	45
B.	Všeobecné záverečné ustanovenia	45
B.1.	Spolupráca a účasť orgánov, organizácií a samosprávy na regenerácii pamiatkového územia	45
B.2.	Aktualizácia zásad	45
B.3.	Záver	46

C. Grafická část Zásad.....	46
D. Přílohy	46

Časť I.

A. Vstupné údaje

A.1. Požiadavka a dôvod spracovania zásad ochrany pamiatkového územia

Požiadavka na spracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou vyplýva z dikcie zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej aj „pamiatkový zákon“). V zmysle § 29 pamiatkového zákona je definovaná základná ochrana pamiatkového územia:

(1) Základná ochrana pamiatkového územia je súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

(2) Krajský pamiatkový úrad vypracúva zásady ochrany pamiatkového územia, ktoré sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany podľa odseku 1 a sú podkladom pre územný plán. Zásady sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.¹⁾

(3) Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, materiálovej a objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, architektonického výrazu, prvkov uličného interiéru a uličného parteru, historickej zelene, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky zahrnul vypracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia (ďalej aj „Zásady“) Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou do plánu hlavných úloh činnosti úradu.

Požiadavka vypracovania Zásad vyvstala najmä z potreby stanovenia komplexných podmienok pre riešenie konkrétnych zámerov v predmetnom pamiatkovom území na základe súčasnej úrovne poznania pamiatkového fondu. Pamiatková zóna Hanušovce nad Topľou je atypickou pamiatkovou zónou s dvoma kaštieľmi so zázemím a kostolom s areálom bez uličnej (obytnej) zástavby, ale s rozsiahlymi parkovými plochami.

---

¹ Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov

B. Základné údaje o území

B.1. Názov pamiatkového územia

Názov pamiatkového územia podľa vyhlásenia znie: „(Časť) mestského sídla Hanušovce nad Topľou“. V činnosti Krajského pamiatkového úradu Prešov (ďalej aj „KPÚ Prešov“) a na internetovej stránke Pamiatkového úradu Slovenskej republiky (ďalej aj „PÚ SR“) v registri pamiatkových zón je zaužívaný názov „Pamiatková zóna Hanušovce nad Topľou“ (ďalej aj „PZ Hanušovce nad Topľou“, „pamiatková zóna“ alebo „PZ“)

B.2. Názov obce, mesta podľa základnej územnej jednotky a katastra, v ktorom sa pamiatková zóna nachádza

obec: Hanušovce nad Topľou

katastrálne územie: Hanušovce nad Topľou

číslo PZ v registri pamiatkových zón: 36

B.3. Orgán, ktorý územie vyhlásil, dátum vyhlásenia

Územie vyhlásil Okresný úrad vo Vranove nad Topľou Nariadením č. 1 o vyhlásení (časti) mestského sídla „Hanušovce n. T.“ za pamiatkovú zónu zo dňa 2. 2. 1991 (ďalej len „Nariadenie“). Nariadenie nadobudlo účinnosť dňa 15. 12. 1991.

C. Vymedzenie hranice pamiatkového územia

C.1. Parcelné vymedzenie hranice Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou

Parcelné vymedzenie hranice Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou podľa Čl. 2, § 2 vyššie uvedeného Nariadenia:

Hranica pamiatkovej zóny začína v severnom rohu parcely č. 16/1 a pokračuje východným smerom popri ulici Záhradná, prechádza hranicou parcely č. 5/1, potom sleduje ulicu Prešovská a od križovatky s ulicou SNP sa tiahne proti prúdu potoka popri parcele č. 15/1. Na jej južnom rohu sa lomí a pokračuje severozápadným smerom po hranici parcely č. 15/3. Odtiaľ pokračuje západným a severovýchodným smerom po hranici parcely č. 16/1 do východzieho bodu.

Podľa súčasne aktuálnej vektorovej katastrálnej mapy použitej ako podklad vo výkresoch 4, 5, 6 grafickej časti týchto zásad (poskytnutá Okresným úradom Vranov nad Topľou, katastrálny odbor, Kalinčiakova 878, P.O.BOX 28, 093 01 Vranov nad Topľou v júli 2014) je parcelné vymedzenie nasledovné:

Hranica pamiatkovej zóny začína v severnom rohu parcely č. 16/1 a pokračuje východným smerom po hranici parcel č. 16/1 a č. 13, ďalej po hranici parcel č. 16/11 a č. 13, ďalej po hranici parcel č. 16/10 a č. 13, ďalej východným smerom po hranici parcel

č. 14/6 a č. 13, č. 14/6 a č. 5/15, v minimálných úsekoch po hraniciach parciel č. 14/6 a č. 5/14 a č. 14/6 a č. 5/1, potom sa hranica lomí a kopíruje juhovýchodnú hranicu parcely č. 5/1. Od severného rohu parcely 4/3 pokračuje hranica v krátkom úseku po severovýchodnej hranici parcely č. 4/3, potom sa lomí a pokračuje po severnej hranici parcely č. 3, potom sa lomí a pokračuje po severozápadnej hranici parcely č. 3147/16 až po južný roh parcely č. 15/1. Ďalej hranica pokračuje po juhozápadnej hranici parcely č. 15/1, ďalej v troch krátkych úsekoch po južnej hranici parcely č. 16/1, ďalej po juhovýchodnej a juhozápadnej hranici parcely 16/9, ďalej po juhovýchodnej a juhozápadnej hranici parcely č. 16/1 až po južný roh parcely 16/3. Odtiaľ hranica pokračuje po juhozápadnej hranici parcely č. 16/3 do jej západného rohu, odtiaľ sa lomí východným smerom a pokračuje po severnej hranici parcely č. 16/3 a priamo po severozápadnej hranici parcely č. 16/1 až do východzieho bodu.

Územie Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou nemá vyhlásené ochranné pásmo. Vzhľadom na urbanistické usporiadanie pamiatkového územia a urbanistickú štruktúru bezprostredného okolia PZ vyhlásenie ochranného pásma pamiatkového územia v súčasnej dobe nemá opodstatnenie.

D. Údaje o východiskových materiáloch

D.1. Prehľad spracovaných územnoplánovacích dokumentácií s overením ich právoplatnosti

- ÚP VÚC Prešovský kraj, 1997, schválené nariadením vlády SR č. 216 zo dňa 07.04.1998, prvé Zmeny a doplnky spracované v roku 2001
- Územný plán veľkého územného celku Prešovského kraja - Zmeny a doplnky 2004, VŠEOBECNE ZÁVÄZNÉ NARIADENIE č. 4/2004
- Územný plán Hanušovce nad Topľou (spracovateľ: Ing. arch. Eva Prokopovičová, 03/2006), schválený uznesením mestského zastupiteľstva č. 2/2007 zo dňa 29. 01. 2007 – všeobecne záväzné nariadenie o vyhlásení záväznej časti ÚPN-O Hanušovce nad Topľou č. 37/2007

D.2. Mapové podklady

- vektorová katastrálna mapa (poskytnutá Okresným úradom Vranov nad Topľou, katastrálny odbor, Kalinčiakova 878, P.O.BOX 28, 093 01 Vranov nad Topľou v júli 2014)

D.3. Staršie archeologické výskumy územia

Stručné zhodnotenie výsledkov doterajšieho výskumu a súpis archeologických výskumov na území PZ Hanušovce nad Topľou je uvedený v Časti II., kapitole B.1.9..

D.4. Archívne materiály

- Návrh na vyhlásenie mestského sídla Hanušovce nad Topľou za pamiatkovú zónu (Krajský ústav štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody Prešov, spracovala: Lýdia Lyenová), máj 1990, archív KPÚ Prešov
- Nariadenie Okresného úradu vo Vranove nad Topľou o vyhlásení (časti) mestského sídla „Hanušovce n. T.“ za pamiatkovú zónu, archív PÚ SR
- Hanušovce nad Topľou, pamiatková zóna, Návrh na vymedzenie ochranného pásma pamiatkovej zóny (Pamiatkový ústav Bratislava, regionálne stredisko Prešov, spracovala: Mgr. Judita Pappová), november 1995, archív KPÚ Prešov
- historická vojenská mapa z roku 1782-1784 – prvé vojenské mapovanie horného Uhorska, Hadtörténeti Intézet és Múzeum Budapest. Kópia mapy v Archíve KPÚ Prešov
- historická vojenská mapa z roku 1820 – druhé vojenské mapovanie, Hadtörténeti Intézet és Múzeum Budapest. Kópia mapy v Archíve KPÚ Prešov
- katastrálna mapa Hanušoviec nad Topľou z roku 1875, sken v archíve KPÚ Prešov
- kópia katastrálnej mapy z r. 1943, archív KPÚ Prešov
- kópia z pozemkovej mapy z r. 1985, archív KPÚ Prešov
- kópia z katastrálnej mapy z r. 2003, archív KPÚ Prešov
- vektorová mapa z r. 2012, archív KPÚ Prešov
- Hanušovce, Smerný územný plán, Výkres súčasného stavu a technickej spôsobilosti územia (Krajský projektový ústav Košice, pobočka Prešov, vedúci projektant: Ing. Rothová), archív Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou
- Hanušovce – obnova parku v historickom jadre mesta, Zameranie so zákresom P.I.S. (STAVOPROJEKT PREŠOV, spracovali: Ruskovič, Ing. Majerčík, Ing. Sikorský), máj 1982, archív Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou
- Hanušovce nad Topľou, „Malý“ kaštieľ, pamiatkový výskum, (Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti Bratislava, stredisko Prešov, zodpovedný autor: Mgr. Judita Pappová), december 1993, archív KPÚ Prešov
- Hanušovce nad Topľou, Príspevok k dejinám farnosti Nanebevzatia Panny Márie, spracovali: Ján Švec-Bilý a Hadrián Radváni, 1993, archív KPÚ Prešov
- Projektová úloha objektu Kaštieľ Hanušovce. Hanušovce, 1956, archív KPÚ Prešov
- Zpráva Miestneho národného výboru Hanušovce n/T k uverejneným článkom v Prešovských novinách „Nie je jeho škoda“ zo dňa 1. 9. 1964 v čísle 35 a v čísle 40 zo dňa 6. 10. 1964 „Ako je to s kaštieľom“, archív KPÚ Prešov
- Rekonštrukcia objektu Malého kaštieľa v Hanušovciach n. T. – lokálny program. List Okresného vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou z 26. 04. 1988, archív KPÚ Prešov
- Rekonštrukcia Malého kaštieľa mesta Hanušovce nad Topľou a úprava okolitých parkov – SO 06 Sadové úpravy, projekt pre realizáciu stavby (spracoval: EKOTECHNIKA PLUS, s.r.o. Michalovce, zodpovedný projektant: Ing. Magdaléna Saxunová), 08/2006, archív KPÚ Prešov
- Rekonštrukcia Malého kaštieľa mesta Hanušovce nad Topľou, projekt pre realizáciu stavby (spracoval: Architektonický ateliér Linea, zodpovedný projektant: Ing. Mariana Bugalová, Ing. Marta Bruňanská), 01/2014, archív KPÚ Prešov

D.5. Literatúra

- Okresné vlastivedné múzeum vo Vranove nad Topľou: *Hanušovce nad Topľou a okolie*. Východoslovenské vydavateľstvo Košice 1984.
- *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov : GRAFOTLAČ, 1998. 168 s. ISBN 80-967772-4-6
- Vizdal, M. – Harčar, J. – Kaczanowska, M. – Kaminská, E. – Kozlowsky, J. K. – Nowak, M. – Sobczyk, K. – Pawlikowski, M.: *Prieskum doliny strednej Tople*. In: AVANS v roku 1994. Nitra 1996.
- Budinský-Krička, V.: *Východoslovenské mohyly*. Slovenská archeológia 15, 1967.
- Jenčová, M.: *Bronzový meč z Medzianok*. In: AVANS v roku 1996.
- Slivka, M. – Vallašek, A.: *Archeologický výskum stredovekého hrádku v Medziankach*. In: Nové obzory 28, Prešov 1986.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990.
- SLIVKA, Michal, VALLAŠEK, Adrián. *Hrady a hrádky na východnom Slovensku*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1991.
- SOKOLOVSKÝ, Leon. *Prehľad dejín verejnej správy na území Slovenska*. I. časť (Od počiatkov do roku 1526). Bratislava: Metodické centrum, 1995.
- JERŠOVÁ, Mária. Z dejín plátenníctva na východnom Slovensku v 15. storočí. In *Príspevky k dejinám východného Slovenska*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1964.
- Kuča, K., Kučová, V.: *Princípy památkového urbanizmu*. Státní ústav památkové péče Praha 2000. ISBN 80-86234-15-0
- Kol.: *Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok A-J*, Obzor Bratislava 1969.
- Majtán, M.: *Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov*. Slovenská akadémia vied, Bratislava 1972.
- Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
- Zibrin, P.: *Vnímanie urbanistického priestoru*. Bratislava Alfa 1988.
- Štefánik, M., Lukačka, J.: *Lexikón stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava Prodama 2010.

Časť II.

A. Historický a urbanisticko – architektonický vývoj územia

A.1. Stručný historický vývoj

A.1.1. Zemepisná poloha a prírodné pomery

Hanušovce nad Topľou sa nachádzajú v severovýchodnej časti Slovenska v údolí stredného toku rieky Tople. Z geomorfologického hľadiska je územie mesta súčasťou Beskydského predhoria, jeho podcelku – Hanušovskej pahorkatiny. Okrajovo do katastra mesta zasahujú Slanské vrchy, ktoré sa tiahnu na juhozápad od sídla. Zemepisná poloha Hanušoviec nad Topľou je určená súradnicami 49° 01' severnej šírky a 21° 30' východnej dĺžky. Katastrálne územie má rozlohu 14,3 km². Stred obce sa nachádza v nadmorskej výške 190 m.n.m. Chotár Hanušoviec nad Topľou odvodňuje rieka Topľa s prítokmi Hlibovec, Hrabovec, Hanušovský a Medziansky potok.

Hranice katastra sú prevažne umelé (zo západnej, južnej a východnej strany), zo severu chotárne hranica prebieha sčasti po Medzianskom potoku a po rieke Topľa.

Kataster Hanušoviec nad Topľou susedí na severe s katastrom obce Vlača, Medzianky, Ďurd'oš, na východe s katastrom obce Bystré, na juhu s chotárom Hermanoviec n. T. a Petroviec a na východe Pavloviec. Intravilán mesta je v rámci chotára umiestnený excentricky, v severovýchodnej časti. Územie pamiatkovej zóny je situované v západnej časti intravilánu, na vyvýšenine na pravom brehu Medzianského potoka.

A.1.2. Hanušovce nad Topľou a ich okolie v praveku

Osídlenie územia najmä v praveku je výrazne determinované geografickými a geologickými podmienkami, najmä hydrológia a klíma výrazne ovplyvňovali a ovplyvňujú dodnes osídlenie daného regiónu. Osídlenie Hanušoviec nad Topľou a ich okolia je v období praveku veľmi sporadické, nakoľko tu spomínané prírodné podmienky neboli najpriaznivejšie.

Osídlenie, resp. nálezy z doby kamennej, najmä z jej mladšej fázy (neolit) predstavujú sporadické nálezy zlomkov obsidiánov (Bystré, Ďurd'oš) a predmety z andezitu (Hanušovce nad Topľou, Babie, Bystré).²

Obdobie neskorej doby kamennej (eneolit) je na východnom Slovensku výrazne reprezentované kultúrou východoslovenských mohýl. Brúsená kamenná sekerka z Hanušoviec nad Topľou je prisudzovaná práve tejto archeologickej kultúre.³

V dobe bronzovej, najmä v strednej mladšej a neskorej, možno uvažovať o trvalejšom osídlení, hoci nateraz chýbajú výraznejšie doklady stálych sídlisk a osád. Početné nálezy bronzových predmetov z okolia Hanušoviec nad Topľou sú prisudzované pilinskej a gávskej kultúre, ktoré patria do komplexu juhovýchodných popolnicových polí. Bronzové sekerky

² Vizdal, M. – Harčar, J. – Kaczanowska, M. – Kaminská, E. – Kozłowski, J. K. – Nowak, M. – Sobczyk, K. – Pawlikowski, M.: *Prieskum doliny strednej Tople*. In: AVANS v roku 1994. Nitra 1996, s.179 – 181.

³ Budinský-Krička, V.: *Východoslovenské mohyly*. Slovenská archeológia 15, 1967, s. 344, tab. XXIX:2.

z Hermanoviec nad Topľou a Babieho, kopija z Pavloviec, náramky z Hermanoviec, to sú len niektoré z predmetov, ktoré potvrdzujú osídlenie tohto územia v spomínanej dejinnej epoche.⁴ Nálezy náhodných bronzových predmetov sa nachádzajú aj na úpätí vrchu Oblík, v katastri obce Hermanovce nad Topľou a pravdepodobne súvisia s kultom a náboženskými predstavami vtedajšieho obyvateľstva. Do mladšej doby bronzovej možno zaradiť aj meč, tzv. liptovského typu z Medzianok, ktorý je ojedinelým bronzovým nálezom.⁵

Slovanské osídlenie je zachytené v katastri obce Vlača, poloha Zahumenky (výskum zachytil aj osídlenie v dobe bronzovej a staršej dobe železnej), taktiež v Hermanovciach n/T.

Najvýznamnejšou systematicky skúmanou archeologickou lokalitou v okolí Hanušoviec nad Topľou je stredoveký hrádok v katastri obce Medzianky, ktorého vznik je kladený do konca 12., resp. na počiatok 13. storočia.⁶

Neskorostredoveké fortifikácie sú zachytené v katastri obcí Chmeľov a Radvanovce. Jedná sa o hrádky z polovice 15. storočia, ktoré súvisia s pobytom bratříkov na východnom Slovensku.

V samotnom historickom jadre Hanušoviec nad Topľou boli zachytené kultúrne vrstvy a nálezy z obdobia 14. storočia až po súčasnosť.

A.1.3. Hanušovce nad Topľou v stredoveku

Počiatky Hanušoviec nad Topľou⁷ sa viažu k pôsobeniu Rádu johanitov, ktorí tu mali v roku 1280 kláštor. Ďalej sa tu spomínajú križovníci – ochrancovia Svätého Hrobu, ktorým sa pripisuje výstavba terajšieho rímskokatolíckeho farského Kostola Nanebovzatia Panny Márie v polovici 13. stor.,⁸ ako aj Rád Svätého Ducha, ktorý mal mať na cintoríne murovaný špitálsky Kostolík Sv. Ducha a kamennú kaplnku zasvätenú liečiteľským patrónom sv. Kozmovi a sv. Damiánovi. Dnes nie je nič známe o kláštorných objektoch spomínaných rádov, dá sa však opodstatnene predpokladať, že sa nachádzali v historickom centre, v blízkosti farského kostola. V súvislosti s týmto je veľmi zaujímavé zistenie fragmentov podzemných kamenných stavebných konštrukcií na parcelách za cestou do Prešova, oproti kaštielu, na dnešnej Kláštornej ulici. Odpoveď na tieto otázky môže dať iba systematický archeologický výskum danej lokality, ktorý by odhalil stavebné počiatky stredovekého jadra Hanušoviec nad Topľou.⁹

V roku 1312 kráľ Karol Róbert daroval časť medzianskeho majetku šľachticovi Alexandrovi, synovi Alexandra z rodu Aba, ktorý ho pripojil k majetkom panstva Lipovec. Išlo zväčša o zalesnené územie, ale v údolí boli aj polia.

⁴ Kotorová-Jenčová, M.: *Hanušovce nad Topľou*, 1998, s. 39.

⁵ Jenčová, M.: *Bronzový meč z Medzianok*. In: AVANS v roku 1996.

⁶ Slivka, M. – Vallašek, A.: *Archeologický výskum stredovekého hrádka v Medziankach*. In: Nové obzory 28, Prešov 1986, s. 137 – 162.

⁷ Pôvod názvu Hanušovce je pravdepodobne odvodený od mena Hanus, ktorý mal byť prvým šoltýsom osady, založenej na základe emfyteutického (zákupného) práva Dmeterom z rodu Aba začiatkom 14. storočia. In ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 87. Staršia historiografia dáva názov Hanušovce do súvislosti s pôsobením rádu johanitov. V listinách sa obec spomína aj ako Villa Johanis. In Archív KPÚ Prešov. *Hanušovce nad Topľou. „Malý“ kaštieľ*. Pamiatkový výskum, textová časť. Prešov, 1993, s. 23. Inv. číslo: V 97/94.

⁸ O vystavani kostola križovníkmi asi v polovici 13. storočia píše aj SLIVKA, Michal, VALLAŠEK, Adrián. *Hrady a hrádky na východnom Slovensku*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1991, s. 160, 162. Predpokladá, že okrem rádového domu (kanónie) museli mať aj špitál.

⁹ Archív KPÚ Prešov. *Hanušovce nad Topľou. „Malý“ kaštieľ*. Pamiatkový výskum, textová časť. Prešov, 1993, s. 23-24. Inv. číslo: V 97/94.

Najstaršia menovitá správa o hanušovskom majetku pochádza z roku 1317, prvá písomná správa spomínajúca priamo právny subjekt – dedinu (lat. *villa Hanusfalva* – dedina Hanušovce), je z roku 1332. Vtedy kráľ Karol Róbert na žiadosť baróna Demetera, syna spomínaného Alexandra, poskytol obyvateľom slobodnej dediny Hanušovce práva mesta Prešov. Z toho je zrejmé, že sídlisko tu jestvovalo pred rokom 1317.¹⁰

Hanušovce nad Topľou vznikli z podnetu šľachtického rodu Abovcov, ako slobodná dedina, na základe emfyteutického (zákupného) práva pravdepodobne okolo roku 1310. Prvým šoltýsom sa stal, z Prešova pochádzajúci, Hanus, ktorý bol v Hanušovciach nad Topľou richtárom ešte aj v roku 1333.¹¹ Na základe nákupného práva sa novým osadníkom zaručovalo oslobodenie od daní a iných feudálnych povinností na dohodnutý počet rokov (zvyčajne 10 rokov). Po ich uplynutí platili povinne feudálnemu pánovi každoročne vymeranú pozemkovú daň. Šoltýs mal právo vlastniť mlyn, krčmu a časť dane z roľníckych domácností.¹² Jeho funkcia bola dedičná.¹³

Keď v roku 1332 kráľ Karol Róbert poskytol Hanušovciam nad Topľou mestské právo Prešova, povolil im konanie miestneho trhu každú sobotu. V tom istom roku im panovník udelil právo neplatiť z prevážaných tovarov mýto v kapušianskej mýtnici, toto právo im v roku 1367 odňal kráľ Ľudovít I. Sobotňajší trh bol ekonomickým základom ďalšieho mestského vývoja Hanušoviec nad Topľou. V období neskorého stredoveku (15.-16. stor.) sa tu konali tri jarmoky: na sv. Ducha, na sviatok sv. Kozma a Damiána (27. september) a na sviatok Všetkých svätých (1. november), ktoré trvali tri dni (aj v deň pred a po sviatku).¹⁴ Skutočnosť, že Hanušovcami nad Topľou prechádzala krajinská cesta v smere západ – východ a prepájala územie doliny Torusy s údolím Tople, mala veľmi priaznivý vplyv na ich ekonomický rozvoj vo vzťahu k rozvoju remeselnej výroby a konaniu sa spomínaných sobotňajších trhov, napriek tomu sa meštianske domácnosti venovali hlavne roľníckej činnosti. Z remesiel sa v období neskorého stredoveku venovali obyvatelia najmä kováčstvu, obuvníctvu a iným činnostiam. V polovici 15. stor. bielili plátno.¹⁵ Remeselníci sa v spomínanom období pravdepodobne nezdržovali v cechoch.¹⁶

Počas dvadsiatych rokov 14. stor. bol postavený murovaný ranogotický kostol, okolo roku 1332 tu pôsobil farár Klement. Už pred rokom 1438 mal kostol murovanú vežu. Okrem farského kostola, zasväteného Všetkým svätým, tu v tomto období bol aj murovaný Kostolík sv. Kozmu a Damiána a tiež murovaný špitálsky Kostolík sv. Ducha, ktorý sa nachádzal na cintoríne. Neskôr, pred rokom 1512, na cintoríne postavili drevenú kaplnku sv. Márie Magdalény. V 14. – 16. stor. boli Hanušovce nad Topľou nepretržite farnosťou.¹⁷

Hanušovce nad Topľou vznikli na majetku Abovcov a im patrili do roku 1346. Vtedy šľachtici Šošovci, vlastníci solivarského panstva, v snahe zmocniť sa územia od Hermanoviec nad Topľou po Pavlovce a vychádzajúc z donácie z roku 1288 dali si vyhotoviť falošnú listinu datovanú do roku 1285 a s ňou argumentovali pred dvorským sudcom. Týmto sa stali vlastníkmi Hanušoviec nad Topľou, Petroviec, ale aj polovice Pavloviec, Bystrého a Hermanoviec. Hanušovce nad Topľou im patrili až do začiatku 17. stor. Ich vlastníctvo

¹⁰ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 87.

¹¹ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 87.

¹² *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 44.

¹³ Viac SOKOLOVSKÝ, Leon. *Prehľad dejín verejnej správy na území Slovenska*. I. časť (Od počiatkov do roku 1526). Bratislava: Metodické centrum, 1995, s. 37-38.

¹⁴ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 87.

¹⁵ Táto činnosť bola výraznou a silnou konkurenciou zo strany slobodného kráľovského mesta Bardejov potlačená, keď Bardejov okrem Hanušoviec vyradil ako svojich konkurentov Prešov a Stropkov. JERŠOVÁ, Mária. Z dejín plátenníctva na východnom Slovensku v 15. storočí. In *Príspevky k dejinám východného Slovenska*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1964, s. 146.

¹⁶ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 44.

¹⁷ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 87.

a príjmy od obyvateľov v polovici 15. storočia značne narušili vojaci Jána Jiskru, najmä bratříci pod vedením kapitána Jána Talafúza, ktorí mali pri Hanušovciach nad Topľou tábor, a medzi okolitým obyvateľstvom šíрили protifeudálne myšlienky českých husitov.¹⁸

Dá sa predpokladať, že každá stredoveká meštianska domácnosť mala pozemky v tunajšom chotári, i mimo neho. Nielen od domu, ale najmä od rozsahu polí a lúk boli mešťania povinní platiť daň kráľovi. Zdanenie v roku 1427 od 136 port svedčí, že hanušovský chotár bol najväčší z chotárov šarišských mestečiek. Okolo roku 1438 tu bolo vyše 70 obývaných domov mešťanov a 5 opustených. Skoro v každom druhom dvore bola studňa. Pri potoku boli tri mestské mlyny.

A.1.4. Hanušovce nad Topľou v ranom novoveku

V druhej polovici 15. a začiatkom 16. stor. hanušovskí roľníci väčšinu pozemkov neobrábali, počet roľníckych usadlostí sa znižoval a narastal počet želiarov. Okolo roku 1567 bol tu už len jeden mlyn. V roku 1600 bolo obývaných 67 meštianskych domov. Sídliisko dopĺňal farský kostol, menšie kostoly na cintoríne, fara a nepochybne aj škola, hostinec, mlyn, prípadne špitál. Koncom 16. stor. podľa rozsahu sídliska patrili Hanušovce nad Topľou k stredne veľkým mestečkám v Šariši.¹⁹

A.1.5. Rozvoj mestečka v 17. storočí

V 17. stor. prešli Hanušovce nad Topľou do vlastníctva Jána Kecera, zo šľachtického rodu Kecercov z Kecerského Lipovca (pochádzajúceho z tunajších Abovcov z 13. stor.) a ďalších spolumajiteľov.

1. februára 1635 im panovník Ferdinand II. Habsburský povolil usporadúvať okrem troch dovtedajších jarmokov ďalšie tri, a to na sviatok Troch kráľov, sviatok sv. Tibercia mučeníka a sviatok sv. kráľa Ladislava. Dňa 5. mája toho istého roku sa Ján Kecer a iní feudálni majitelia Hanušoviec nad Topľou dohodli s miestnymi mešťanmi, zastupovanými Mikulášom Sabom, Jánom Piffkom a Jakubom Bredom o úpravách ich práv a povinností. K najdôležitejším bodom vzájomnej dohody patrilo oslobodenie od akejkoľvek robotnej, alebo pracovnej povinnosti, namiesto ktorej boli povinní zaplatiť ročnú daň vo výške 500 florénov v dvoch splátkach a to na sviatok sv. Jána Krstiteľa a na Deň narodenia Pána. Obyvateľom mali byť vrátené násilne zabraté pozemky a lúky. Mlyn si mohli postaviť sami podľa ľubovôle, zostala im vlastná súdna kompetencia a voľba richtára. Význam mestečka zvyšovala aj existencia humanistickej školy evanjelického gymnázia, ktoré navštevovali aj študenti zo širokého okolia od roku 1630 až po jeho zánik v roku 1721. Hanušovskí mešťania sa venovali aj pestovaniu viniča od 16. do konca 17. stor., podľa niektorých údajov sa tu vinič pestoval až do roku 1770.²⁰

A.1.6. Hanušovce nad Topľou v 18. storočí

V 18. stor. patrila väčšia časť Hanušoviec nad Topľou rodine Dežöfiovcov, ktorí tu dali postaviť renesančno-barokový tzv. Veľký kaštieľ. K ďalším majiteľom mestečka patrili Berzeviciovcí. Zo zmienok v tereziánskom urbári z roku 1787 sa dozvedáme, že panstvo sa

¹⁸ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 87-88.

¹⁹ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 88.

²⁰ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 46.

vzdalo desiatku z úrody a aj iných dávok okrem priadze. Namiesto toho musel každý gazda užívajúci celý urbársky grunt panstvu ročne zaplatiť dva rýnske florény, a to v dvoch splátkach. Na konci storočia patrilo mestečko viacerým zemepánom. Spôsob obživy obyvateľov sa oproti predchádzajúcim storočiam výrazne nezmenil, naďalej sa zaoberali roľníctvom a čiastočne aj remeslom. Z daňového súpisu z roku 1791 sa dozvedáme aj o činnosti piatich krčmárov a piatich mlynárov.²¹

A.1.7. Stagnácia mestečka v 19. storočí

Začiatkom 19. stor. už patrilo mestečko k menej významným strediskám remeselnej výroby a orientovalo sa len na miestny trh. Určitým medzníkom v dejinách Hanušoviec nad Topľou bol rok 1831, kedy prenikla na územie Uhorska cholerozá epidémia a postihla aj toto mestečko s jeho blízkym okolím. Bola zároveň jedným zo sprievodných znakov a príčin roľníckeho povstania, ktoré prinieslo veľa obetí na ľudských životoch.²²

Koncom prvej polovice 19. stor. sa na Slovensku prebúdza národný život. Výrazné oživenie zaznamenal v revolučných rokoch 1848–49, keď armádne zbory slovenských dobrovoľníkov bojovali na strane cisárskej Viedne pri potláčaní maďarskej revolúcie. Tieto vojnové udalosti sa v zime 1849 nevyhli ani Šarišu a samotným Hanušovciam nad Topľou. V druhej polovici 19. stor. Hanušovce nad Topľou nadobudli významnejšie postavenie z pohľadu štátnej správy, keď sa stali jedným zo sídiel obvodu Topľanského slúžnovského úradu. V tomto období zostávalo východné Slovensko naďalej prevažne malo rozvinutou poľnohospodárskou oblasťou, čo nútilo obyvateľov hľadať nový zdroj príjmov a tým bola zväčša cesta za prácou do zahraničia. Vyst'ahovalectvo, ktoré tu začalo po roku 1870,²³ postihlo Hanušovce nad Topľou vo výraznej miere, čo bolo jedným z dôvodov poklesu počtu obyvateľstva v 80. rokoch 19. stor.²⁴ V priebehu 19. stor. (1828, 1848) postihli Hanušovce nad Topľou rozsiahlejšie požiare.²⁵

A.1.8. Hanušovce nad Topľou od začiatku 20. storočia po vznik prvej ČSR

Začiatkom 20. stor. boli Hanušovce nad Topľou malým šarišským mestečkom, v ktorom žilo asi 1200 obyvateľov. Sídlil tu notársky a poštový úrad, tri cirkevné školy (rímskokatolícka, evanjelická a židovská), rímskokatolícka a evanjelická a. v. fara. Stál tu rímskokatolícky a evanjelický a. v. kostol a židovská synagóga. Mestečko malo dve historické dominanty – Malý kaštieľ, ktorý bol pravdepodobne naďalej židovským majetkom (v roku 1875 bol jeho majiteľom Florián Schultz) a Veľký kaštieľ, patriaci do dežöfiovského majetku. Stále prevládala dávna tradícia trhov, aj trhov dobytka, tie sa konali najmenej od prvej polovice 19. stor. Cez stred mestečka pretekajúci potok bol v roku 1907 zregulovaný. Mestečkom stále viedla dôležitá krajinská cesta smerujúca na Vranov, ale aj hradská cesta vedúca do Giraltoviec. Počet obyvateľov mestečka poznačeného vyst'ahovalectvom sa stabilizoval a postupne zvyšoval. Tento pozitívny trend zastavila prvá svetová vojna, ktorá hospodársky poznačila a zbedačila hanušovských obyvateľov. V rámci vojenských rekvirácií v dôsledku nedostatku farebných kovov boli na vojenské účely zhabané kostolné zvony

²¹ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 46-48.

²² *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 49.

²³ Archív KPÚ Prešov. ŠVEC-BILY, Ján, RADVÁNI, Hadrián. *Hanušovce nad Topľou. Príspevok k dejinám farnosti Nanebevzatia Panny Márie*. 1993, s. 30.

²⁴ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 50-51.

²⁵ Archív KPÚ Prešov. ŠVEC-BILY, Ján, RADVÁNI, Hadrián. *Hanušovce nad Topľou. Príspevok k dejinám farnosti Nanebevzatia Panny Márie*. 1993, s. 30.

v Hanušovciach nad Topľou. V roku 1918 nastal prudký rast cien potravín pre ich nedostatok a koncom roku zúrila „španielska“ chrípka, ktorá si vyžiadala veľa obetí na životoch.²⁶

Skončením prvej svetovej vojny nastal rozpad Rakúsko-uhorskej monarchie. Na jej troskách sa v strednej a južnej Európe vytvorili nové štáty, medzi nimi aj prvá Československá republika.²⁷

A.1.9. Hanušovce nad Topľou od medzivojnového obdobia až po súčasnosť

Nová situácia na politickej scéne nepriniesla obyvateľom Hanušoviec nad Topľou zlepšenie materiálnych podmienok. Naďalej odchádzali za prácou do zahraničia, a to aj po vypuknutí svetovej hospodárskej krízy koncom 20. rokov 20. stor.²⁸

Začiatkom 30. rokov začala ožívať myšlienka z konca 19. stor. (rok 1897) o vybudovaní železničnej trate Prešov – Vranov – Strážske. Výstavba trate začala v júni 1939. Koniec 30. rokov poznačili udalosti spojené s nástupom fašizmu, rozbitím Československa, so zákazom činnosti niektorých politických strán a vznikom samostatného Slovenského štátu. Z filozofie Slovenského štátu vyvstala myšlienka pracovných táborov pre „asociálne živly“, podporená zákonom z mája 1940. Jedným z miest vyhradených pre sústredené pracovné útvary sa stali kvôli výstavbe strategicky veľmi dôležitej železničnej trate i Hanušovce nad Topľou. Sídлом ústrednej správy pracovných útvarov pre Hanušovce a okolie bol Veľký kaštieľ. V bývalej stajni pri kaštieli bola zriadená ošetrovňa pre zaradencov do táborov. Železničná trať bola dokončená v lete 1943. Odpor voči vládnucemu režimu na Slovensku sa prejavoval domácim protifašistickým odbojom, ktorý prerástol v roku 1943 do ozbrojenej formy – činnosti partizánskych skupín. Jedna z nich – jednotka Čapajev – bola prepojená i na osoby žijúce v Hanušovciach nad Topľou. Prívrženci oficiálneho režimu umiestnení v Hanušovciach nad Topľou tu okrem iného strážili vojenský intendantný sklad zriadený vo Veľkom kaštieli.²⁹

Po ťažkých rokoch vojny sa Hanušovčania dočkali oslobodenia v januári 1945. Nemci pri ústupe zničili všetky železničné viadukty. Po oslobodení sa začalo s rekonštrukciou vojnou zničených objektov a novou výstavbou. Oprava železničnej trate a viaduktov trvala až do jesene 1947. Toto obdobie bolo okrem povojnovej rekonštrukcie a dostavby infraštruktúry mestečka poznamenané i konfiškáciou dežöfiovských majetkov (rok 1945) a parceláciou dežöfiovskej pôdy.³⁰

V roku 1960 mali Hanušovce nad Topľou 2000 obyvateľov. V roku 1968 im bol priznaný štatút mesta.³¹ V nasledujúcich rokoch sa prejavovala snaha o prerod bývalého poľnohospodárskeho „mezövárosa“ na mesto postupným budovaním infraštruktúry i novou výstavbou. K tejto patrí aj objekt kultúrneho domu postavený v polovici 70. rokov v dnešnej PZ, ktorý negatívne zasiahol do pôvodnej kompozičnej štruktúry areálu kaštiela s parkom.

²⁶ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 51-52.

²⁷ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 53.

²⁸ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 53.

²⁹ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 54-59.

³⁰ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 59-60.

³¹ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 61.

A.2. Urbanistický a stavebný vývoj pamiatkového územia

A.2.1. Urbanistický a stavebný vývoj územia do 19. storočia

Najstaršou nehnuteľnou kultúrnou pamiatkou v Hanušovciach nad Topľou je vyššie spomínaný *rímskokatolícky Kostol Nanebovzatia Panny Márie*, v ktorom podľa písomných prameňov pôsobil v roku 1332 farár Klement. Kostol, v tom čase zasvätený Všetkým Svätým, mal už pred rokom 1438 murovanú vežu. Bohatá kamenárska výzdoba spolu s rádrovými znakmi križovníkov svedčia o založení sakrálneho objektu týmto rádom (výjav Ukrižovania Krista, rádrový znak – dvojité kríž na lodičke – vytesaný do kameňa po stranách triumfálneho oblúka³²). Ide o ranogotický kostol s retardovanými románskymi prvkami, ako sú konzoly kamenných rebier klenieb svätyne, dve pastofória na východnej stene pravouhlo ukončeného presbytéria a v exteriéri kamenná rímsa so zoomorfnými motívami pod združeným oknom veže. Tieto kamenné prvky sú mimoriadne zaujímavým dokladom archaizmu. Prejavom neskorogotického umenia je kamenné pastoforium na severnej stene svätyne a kamenná krstiteľnica s tordovaným drikom. V súvislosti s obnovou interiéru kostola v roku 1997 boli tieto kamenné artefakty reštaurované a pri výmene novodobej dlažby v presbytériu bol odkrytý kamenný epitaf s rodovým erbom Sóosovcov, ktorý je taktiež po zreštaurovaní inštalovaný na stene v južnej predsieni kostola. Podľa písomných údajov tu bol pochovaný Ján Sóos ako posledný mužský príslušník tejto vetvy rodu (ultimus Sóos). Kostol v 18. stor. prešiel barokovými úpravami – boli pribudované obojstranné sakristie a zrealizovaný nový barokový tvar zastrešenia. Súčasťou areálu kostola je aj samostatná renesančná zvonica postavená v 17. stor.³³

Sóosovci si dali v Hanušovciach nad Topľou vybudovať renesančný tzv. *Malý kaštieľ*, ktorý sa s viacerými prestavbami zachoval do súčasnosti.³⁴ Postavený bol v roku 1564 ako dvojpodlažná bloková stavba nesúca všetky dobové architektonické znaky (dispozícia, kamenárska a sgrafitová výzdoba) reprezentačného šľachtického sídla určeného na bývanie zemepána a jeho rodiny. Vyhládom na to, že objekt kaštieľa dlhodobo chátra a veľmi málo pripomína spomenuté reprezentačné sídlo, je tu - na základe pamiatkového výskumu z roku 1993 - aspoň v stručnosti načrtnutý jeho stavebný a historický vývoj. Kaštieľ bol v čase výstavby omietnutý hladkou vápennou omietkou bez výraznejších náznakov tektoniky, ale s typickým nárožným listovým sgrafitom. Pôvodné renesančné sgrafito zachované vo výške dvoch podlaží na južnom nároží kaštieľa sa v ďalšej stavebnej etape dostalo do interiéru kruhovej veže. V okenných otvoroch boli osadené profilované kamenné ostenia, v hlavnom vstupnom otvore kamenný portál v nadpraží s nápisom: SÓOS STEPHANUS ANO 1564. Kamenné články boli neskôr odstránené a sekundárne použité ako stavebný materiál. Dostupný archívny materiál neuvádza žiadne údaje o výstavbe kaštieľa, resp. prestavbe nejakého staršieho objektu v uvedenej dobe. V súvislosti so začatím protihabsburských povstaní v Uhorsku začiatkom 17. stor., ktoré sa od roku 1604 opakovali a skončili po viac ako sto rokoch, pričom práve územie východného Slovenska bolo zvlášť zasiahnuté, bola k južnému nárožiu kaštieľa pristavaná kruhová veža, ktorá mala zvýšiť jeho obranyschopnosť. Výstavbou veže došlo k zmene charakteru kaštieľa na obytno-obranné sídlo. Obytná funkcia získala v priebehu 17. stor. prevahu nad fortifikačnou. Strieľne ako

³² SLIVKA, Michal, VALLAŠEK, Adrián. *Hrady a hrádky na východnom Slovensku*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1991, s. 160.

³³ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 130-131.

³⁴ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 88.

obranný prvok sa nezachovali. Ďalšia stavebná etapa súvisela pravdepodobne s ústupom nebezpečenstva a upokojením politickej situácie, kedy obranná funkcia objektu stratila opodstatnenie. Je charakterizovaná vyzdvihnutím obytnej funkcie (zvýšením komfortu bývania). Došlo k úprave okenných otvorov a štukovej výzdobe klenieb pravdepodobne v druhej polovici 17. stor. Štuková výzdoba klenieb je zachovaná v celom rozsahu prvého nadzemného podlažia. Kaštieľ nadobudol koncom 17. stor. svoju konečnú renesančnú podobu a stavebná činnosť ustrnula skoro na jedno storočie. Objekt bol pravdepodobne niekoľko rokov neobývaný. Tento poznatok nadobúda konkrétnejšie obrisy vo svetle dvoch listín, kde v prvej z nich, datovanej rokom 1687, sa hovorí o spustnutých majetkoch v Hanušovciach nad Topľou a v druhej z roku 1689 je spomínaný kaštieľ opustený. Podľa archívneho dokumentu³⁵ „Údajne v dobách Komenského budova Malého kaštieľa slúžila ako gymnázium“.

V nasledujúcom období ako majiteľ majetkov v Hanušovciach nad Topľou vystupuje okrem iných rod Dežöfi. Na prelome 17. a 18. stor. si Dežöfiovci neďaleko Malého kaštieľa na návrší postavili nový barokový kaštieľ s retardovanými renesančnými znakmi. Traduje sa, že hospodárska budova pri Malom kaštieli bola využitá ako byt správcu nového kaštieľa. Ako bol v tomto období využitý objekt Malého kaštieľa, nie je známe. Pre obdobie 18. storočia nie sú k dispozícii žiadne písomné pramene, ktoré by sa nejakým spôsobom priamo dotýkali tohto objektu. Ak zväzíme, že noví zemepáni Hanušovci nad Topľou bývali v novom, oveľa reprezentatívnejšom kaštieli a objekt, stojaci v dotyku s Malým kaštieľom bol upravený na byt správcu, možno predpokladať, že aj tzv. Malý kaštieľ bol v tom čase určený pre nejaké podradnejšie, snáď hospodárske, ale možno aj obytné funkcie, zrejme však nie na bývanie členov zemepánskej rodiny.³⁶

V 18. stor. patrila väčšia časť Hanušovci nad Topľou rodine Dežöfiovcov, ktorí tu postavili renesančno-barokový tzv. *Veľký kaštieľ*.³⁷ Bol budovaný v rokoch 1760 – 1766 grófmi Tomášom a Jozefom Dežöfiovcami.³⁸ Ide o typ štvorvežového dvojpodlažného kaštieľa s pôvodne otvorenou arkádou na hlavnej fasáde medzi vežami. Pomerne rozsiahla bloková stavba nemá opevňovacie prvky a rozloženie miestností svedčí o uplatnení barokovej zásady osovosti. Miestnosti sú zaklenuté valenými klenbami s lunetami. Klenbové polia majú bohatú štukovú výzdobu. V exteriéri je silueta budovy určená súhrou manzardovej strechy a zvoncovitých striech veží, ktoré rytmizujú architektúru. Bohatá je aj štuková úprava okien. Hlavný vstupný portál má postranné pilastre so supraportou, v ktorej bola pôvodne nápisová tabuľa (dnes uložená v múzeu sídliacom v objekte) a štít s kamenným erbom Dežöfiovcov.³⁹

Pri Veľkom kaštieli bola v polovici 18. stor. založená okrasná záhrada s pravidelným členením, ktorej najhodnotnejšia úprava sa rozprestierala na terasách pred juhovýchodným priechelím kaštieľa. Terasové usporiadanie vychádzalo z prirodzenej konfigurácie terénu a záhradná architektúra z barokového tvaroslovia. V tejto podobe sa zachovala až do polovice 19. stor., kedy bola pravidelná záhrada prebudovaná na prírodno-krajinársky park, ktorého pôvodná porastová štruktúra je sčasti zachovaná dodnes.

³⁵ Archív KPÚ Prešov. *Projektová úloha objektu Kaštieľ Hanušovce*. Hanušovce, 1956. Inv. číslo: 250/63.

³⁶ KPÚ Prešov. *Hanušovce nad Topľou. „Malý“ kaštieľ*. Pamiatkový výskum, textová časť. Prešov, 1993, s. 25-26. Inv. číslo: V 97/94.

³⁷ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 46.

³⁸ Archív KPÚ Prešov. ŠVEC-BILY, Ján, RADVÁNI, Hadrián. *Hanušovce nad Topľou. Príspevok k dejinám farnosti Nanebezatia Panny Márie*. 1993, s. 42.

³⁹ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 133-134.

A.2.2. Stav územia v 20. storočí

Začiatkom 20. stor. do pamiatkových hodnôt Veľkého kaštieľa a jeho okolia nezvratne zasiahli obyvatelia Hanušoviec nad Topľou rozparcelovaním periférnych častí areálu pôvodného parku (*výkr. č. 3*). V dobe ranej socializácie zabralo ďalšiu plochu zriadenie športovísk a neskôr individuálna bytová výstavba. V čase vyhlásenia Veľkého kaštieľa a parku za kultúrne pamiatky (17. 04. 1963 rozhodnutím SKK ONV Vranov nad Topľou č. 32/63 v zmysle zákona č. 7/50 Zb.) bola plocha areálu oproti pôvodnej výmere niekoľkonásobne nižšia a reálne predstavovala cca 4 ha.

V dobe vyhlásenia bola budova Veľkého kaštieľa aj príľahlá parková dispozícia v dezolátnom stave (*foto č. 39 – 42*). Najvýraznejšie sa na zdevastovaní kaštieľa a jeho bezprostredného okolia podpísalo obdobie 50-tych rokov, kedy v objekte sídlil národný podnik Výkupné sklady a využíval kaštieľ ako skladovacie priestory a park ako odstavné plochy pre poľnohospodárske vozidlá. MNV Hanušovce nad Topľou do objektu kaštieľa umiestnil ešte aj dielne svojej pridruženej výroby. Jediným pozitívnym zásahom bolo prekrytie striech novým šindľom v roku 1953.

Využitie Veľkého kaštieľa bolo v roku 1956 podľa archívneho dokumentu⁴⁰ nasledovné: „Hlavný kaštieľ ako škola, v suterénoch sklady umelých hnojív RSD, na poschodí pôvodne kino a teraz bez prevádzky a sklady obilia !! na poschodí.“

Z archívneho dokumentu:⁴¹ Po skončení druhej svetovej vojny i keď bol tento (Veľký kaštieľ) silne poškodený vyhodnotením viaduktu, predsa zachránil mnohé ťažkosti občanom, ktorí po vojne ostali bez prístrešia. V obci bola vojnou zničená škola a kultúrny dom, a preto až do vystavania novej školy t. j. do roku 1957 poskytoval kaštieľ prístrešie, i keď veľmi núdzové, pre ZDŠ. Niekoľko miestností bolo upravených pre kultúrne účely (je tu kinosála). Veľká časť kaštieľa slúži ako sklad na obilie nákupnému závodu. Ďalšia časť miestností od roku 1958 slúži ako sklady pre ŠM. V roku 1956 bola vypracovaná kultúrno-politická umelecko-historická dokumentácia na generálnu opravu kaštieľa. Na základe nej sa začalo v roku 1957 s renováciou kaštieľa. V tom istom roku bola prevedená oprava strechy, ale v ďalších prácach sa nepokračovalo. Naďalej sa rozpadávajú rímasy i komíny, ktoré ničia už opravenú strechu. Okolo kaštieľa sa rozprestierajú asi 4 ha parku s peknými starými stromami ako napr. vyše 650 ročný topol. Celý park nie je ohradený a slúži ako výbeh pre HD a kone štátneho majetku. V roku 1964 sa upravilo nádvorie okolo kaštieľa i samotný park, urobila sa príprava pre oplatenie parku.

Nevhodné prevádzky boli neskôr z kaštieľa vyst'ahované a v polovici 70-tych rokov bol objekt obnovený (*foto č. 43 – 46*). V roku 1976 sa Veľký kaštieľ stal sídlom okresného múzea. Po komplexnej stavebnej obnove kaštieľa sa začalo uvažovať aj o obnove okolitého parku. Prvú štúdiu obnovy zameranú na ozdravovacie zásahy (výrub odumretých a veľmi poškodených stromov) a na celkové dispozičné riešenie spracoval v tej dobe uznávaný záhradný architekt Doc. Ing. Jaroslav Hoffman, Csc. a následne boli ozdravovacie zásahy do porastovej štruktúry parku zrealizované.

V polovici 70-tych rokov v rámci akcie „Z“ vtedajší mestský úrad rozhodol o výstavbe kultúrneho domu na ploche parku. Kultúrny dom bol postavený a veľmi negatívnym spôsobom ovplyvnil kompozičné pomery areálu (*foto č. 56, 61*). Navyše obyvatelia príľahlej IBV využívali park ako priame komunikačné prepojenie aj motorovými vozidlami.

⁴⁰ Archív KPÚ Prešov. *Projektová úloha objektu Kaštieľ Hanušovce*. Hanušovce, 1956. Inv. číslo: 250/63.

⁴¹ Archív KPÚ Prešov. Zpráva Miestneho národného výboru Hanušovce n/T k uverejneným článkom v Prešovských novinách „Nie je jeho škoda“ zo dňa 1. 9. 1964 v čísle 35 a v čísle 40 zo dňa 6. 10. 1964 „Ako je to s kaštieľom“.

V roku 1986 bol spracovaný projekt obnovy parku a v r. 1987 sa ku komplexnej obnove parkovej dispozície, vrátane chodníkovej siete, pristúpilo. Realizačné práce pokračovali priebežne až do roku 1991, kedy boli prerušené t.j. akcia nebola dokončená.

Využitie Malého kaštieľa bolo v roku 1956 podľa archívneho dokumentu⁴² nasledovné: „Na prízemí 2 rodiny, a 2 malé pre slobodných a 1. trieda školy – I. poschodie prázdne, poškodené.“

Na základe archívneho dokumentu⁴³ „bola k Malému kaštieľu v období po druhej svetovej vojne vybudovaná prístavba, v značnej miere prebudované podkrovie, vzhľadom na to, že priestor podkrovia slúžil ako kinosála až do roku 1986. Prízemie slúžilo ako obytný priestor i pre účely miestnej knižnice. V súčasnosti je priestor prízemia Malého kaštieľa obývaný tromi cigánskymi rodinami. V rokoch 1986 – 1987 boli zabezpečené nevyhnutné údržbárske práce (izolácia objektu). Pivničný priestor objektu slúži dodnes (1988) ako skladový priestor pre Okresný podnik komunálnych služieb i ako skladové priestory Okresného vlastivedného múzea.“

V roku 1993 bol Malý kaštieľ nevyužívaný (*foto č. 83, 84*) a vyvstala požiadavka na zabezpečenie objektu proti neoprávnenému vstupu.

Nariadením č. 1 Okresného úradu vo Vranove nad Topľou, ktoré nadobudlo účinnosť dňa 15. 12. 1991, bola vyhlásená časť mestského sídla „Hanušovce n.T.“ za pamiatkovú zónu.

A.2.3. Stavebný vývoj územia v súčasnosti

Veľký kaštieľ je v súčasnosti sídlom Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou. V roku 2003 bol schválený projekt sanácie proti vlhkosti obvodových stien suterénu Veľkého kaštieľa a súvisiacich terénnych úprav. Projekt bol realizovaný až do roku 2008. V roku 2013 boli vymenené okenné výplne v arkádových otvoroch 2. NP hlavnej fasády.

V roku 2005 bol schválený zámer komplexnej obnovy Malého kaštieľa, do roku 2009 boli schválené realizačné projekty na rekonštrukciu objektu a úpravu okolitých plôch. V roku 2012 bol schválený zámer obnovy Malého kaštieľa pre zriadenie komunitného centra. Všetky snahy o obnovu a využitie objektu zostali doteraz v pozícii plánovania. V roku 2014 bol Krajským pamiatkovým úradom Prešov schválený projekt pre stavebné povolenie a realizáciu stavby – rekonštrukcie Malého kaštieľa pre vytvorenie reprezentačných a klubových priestorov a bolo vydané stavebné povolenie na rekonštrukciu kaštieľa vrátane sadových úprav a spevnených plôch. Ku objektu Malého kaštieľa prislúcha i prevádzková (hospodárska) budova na parcele KN-C 4/1, tzv. dom Kňášinského, ktorý je taktiež dlhodobo bez využitia. Priebežne sú realizované zásahy do porastovej štruktúry v okolí (na ploche nádvorja) Malého kaštieľa a hospodárskej budovy.

V roku 2001 bola odsúhlasená výstavba gréckokatolíckeho chrámu na parcele KN-C 16/4, ktorá bola odčlenená z plochy parku. Na predmetnej parcele bola dovtedy skládka odpadu a sutín, ktorú investor zlikvidoval a uviedol parcelu do vyhovujúceho stavu. Na základe projektovej dokumentácie z r. 2001 bol zrealizovaný objekt chrámu a úpravy jeho areálu (prístupové chodníky a úpravy terénu). V roku 2005 bol odsúhlasený zámer vymedzenia pravidelného parteru v parku pred Veľkým kaštieľom, ktorý bol aj zrealizovaný (*foto č. 48*). V roku 2006 KPÚ Prešov schválil zriadenie archeoparku na ploche prírodno-

⁴² Archív KPÚ Prešov. *Projektová úloha objektu Kaštieľ Hanušovce*. Hanušovce, 1956. Inv. číslo: 250/63.

⁴³ Archív KPÚ Prešov. *Rekonštrukcia objektu Malého kaštieľa v Hanušovciach n. T. – lokálny program*. List Okresného vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou z 26. 04. 1988.

krajinárskeho parku pri Veľkom kaštieli, PD pre stavebné povolenie bola odsúhlasená v roku 2008. Tento zámer je v súčasnosti v realizácii. V parku sú priebežne vykonávané zásahy do porastovej štruktúry na základe rozhodnutí KPÚ Prešov. Ide o čistý prírodno-krajinársky park s veľkým a malým prechádzkovým okruhom, kde autentická pamiatková hodnota kolide so snahou o jeho premenu na sídelný park v systéme mestskej zelene.⁴⁴

---

⁴⁴ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov: GRAFOTLAČ, 1998, s. 134.

B. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia

B.1. Špecifikácia jednotlivých typov štruktúr a prvkov územia

B.1.1. Pôdorysná dispozícia

Predmetom ochrany v PZ Hanušovce nad Topľou je pôdorysná dispozícia územia s touto charakteristikou:

- pomer zastavaných a nezastavaných plôch v PZ sa v priebehu histórie zmenil len minimálne a nepodstatne
- pôdorysný rozsah stavebných objektov národných kultúrnych pamiatok (ďalej aj „NKP“) zostal identický s historickým stavom
- nové stavby pribudli v pozíciách, ktoré nenarušili vážnym spôsobom priestorovú integritu súboru stavebných objektov NKP v jadre PZ a vzájomné priestorové vzťahy medzi nimi:
  - obslužný objekt športoviska (šatne) na parcele p. č. 15/2 nie je historickým objektom, bol dostavaný nepovoleným spôsobom, no neohrozuje základné pamiatkové hodnoty územia PZ
  - objekt pôvodne kultúrneho domu (až donedávna nevyužívaný) na parcele p. č. 16/2 nerešpektuje pamiatkové hodnoty územia
  - objekt gréckokatolíckeho chrámu s areálom (p. č. 16/4, 16/3, 16/12) je výsledkom hľadania vhodnej polohy pre túto funkciu v rámci mesta v dobe svojej výstavby. V odľahlej polohe parku nekonkuruje súboru stavebných objektov NKP.
- plocha pamiatkového objektu Park na parcelách p. č. 14/1, 14/5, 15/4, 16/1, 16/9,10,11, tvorí ťažiskovú plochu PZ (parcela č. 16/2 – historicky aj potenciálne súčasť parku – v súčasnosti zastavaná „kultúrnym domom“, parcela č. 14/6 - parcelačne donedávna súčasť parku, súčasne využívaná ako komunikácia, čo je plne v súlade s historickým stavom)
- plocha okolo kostola (p. č. 1) prislúcha k stavbe historicky i v súčasnosti, čo je podčiarknuté vymedzením ohradným múrom
- sadovnícka úprava okolia Malého kaštieľa a hospodárskej budovy (p. č. 2, 3, 4/1-3,) je sprievodnou zeleňou objektov NKP a táto jej historická funkcia nebola narušená
- športová plocha na parcele p. č. 15/1 je vnesením novodobej funkcie do priestoru PZ, rozsahom i nárokmi však rešpektuje objekty NKP

B.1.2. Systém mestského opevnenia

Mesto Hanušovce nad Topľou nemá mestské opevnenie t.j. opevnenie nie je súčasťou PZ Hanušovce nad Topľou.

B.1.3. Vývoj a súčasný stav parcelácie v pamiatkovom území

Historický stav parcelácie v súčasnej PZ sa prvýkrát dá čítať na katastrálnej mape z r. 1875 (*foto č. 4*). Dotknuté územie výrazne delí široký komunikačný koridor, ktorý necháva na SV strane „areál“ Malého kaštieľa a na JZ strane dva parcelačne vymedzené celky – areál kostola susediaci od západnej cez južnú až po východnú stranu s „areálom“ Veľkého kaštieľa. Toto základné dispozičné členenie pretrváva počas ďalších historických období, je menené len v rámci jednotlivých „areálov“.

Na odtlačku mapy z r. 1943 (*foto č. 5*) vidíme, že v rámci areálu Malého kaštieľa vzniklo viac parciel (p. č. 2, 3, 4), ktoré sa prejavili v administratívnom členení, ale v štruktúre územia pravdepodobne nie. Parcela p. č. 1 predstavuje plochu kostola a príslušného areálu vrátane ohradového múra a zvonice. Z plochy parku pri Veľkom kaštieli je oddelená parcela p. č. 15 – neskoršie športovisko. Na ploche parku vzniklo parcelačné členenie zázemia ku kaštieli (p. č. 14) a vlastného parku (p. č. 16). Na parcele p. č. 14 sú na SZ od Veľkého kaštieľa vyznačené dve rovnaké pozdĺžne parcely – pravdepodobne zbytkové časti objektu bývalých stajní, ktorý je vyznačený na mape z r. 1875 (objekt na SZ od Veľkého kaštieľa v tvare kombinovanom z „T“ a „U“).

Na katastrálnej mape z r. 1985 (*foto č. 6*) je z plochy parcely p. č. 16 odčlenená parcela 16/2, čo je plocha už jestvujúceho kultúrneho domu. Zmeny v parcelačnom členení nastali aj na JV od Veľkého kaštieľa – v susedstve stavby vznikla parcela p. č. 15/4, ihrisko má p. č. 15/1 a v jeho SV polohe už jestvuje obslužný objekt na parcele 15/2 v pôvodnom rozsahu.

Na katastrálnej mape z r. 2003 (*foto č. 7*) už vidíme, že z plochy parku je odčlenená parcela 16/3 ako príprava pre výstavbu gréckokatolíckeho areálu.

Vo vektorovej mape z r. 2012 (*foto č. 8*) je v rámci plochy parku pri Veľkom kaštieli vyznačená parcela 16/9 ako príprava pre situovanie archeoparku. V parcelačnom členení zanikli dve pozdĺžne parcely po bývalom objekte stajní (p. č. 14). Na ploche gréckokatolíckeho areálu (p. č. 16/3) je zakreslený objektu chrámu (p. č. 16/4). Obslužný objekt športoviska (p. č. 15/2) je vyznačený v novom pôdoryse.

Na súčasne aktuálnej katastrálnej mape z júla 2014 (podklad pre výkresy 04 - 07) je z pôvodného parcelačného rozsahu parku odčlenená parcela č. 14/6, ktorá už dlhodobo slúži ako prístupová komunikácia. Parcelami 14/5 a 16/11 je vymedzená plocha, kde je už dlhodobo situované parkovisko. Nový rozsah pôvodnej parcely č. 14 je prečíslovaný na 14/1. Na ploche gréckokatolíckeho areálu (p. č. 16/3) je zakreslená novopostavená fara (p. č. 16/12).

Z vývoja parcelácie v danom území je zrejmé, že zmeny parcelačného členenia samy osebe neovplyvnili stav pamiatkových hodnôt v PZ.

B.1.4. Charakteristika spôsobu zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia a rozsah zachovania historickej štruktúry

Solitérne stavebné objekty NKP, ktoré tvoria ťažisko pamiatkových hodnôt územia z hľadiska pôvodnej zástavby, sa dochovali v základnej forme podnes. Tieto reprezentujú pôvodnú hmotovú stavbu a určujú charakter územia. Je problematické posúdiť, nakoľko je asanácia resp. zánik objektu bývalých stajní ujmou pre pamiatkové územie, keďže nepoznáme architektonické kvality tohto objektu. Z hľadiska dotvorenia areálu bolo situovanie tohto hospodárskeho objektu jednou etapou vo vývoji územia.

Urbanistická kompozícia pamiatkového územia je daná situovaním objektov NKP v ich polohách, ktoré sa od doby výstavby nezmenili. Svojou hmotou, architektonickým výrazom, orientáciou na svetové strany, osadením v teréne a vzájomnými priestorovými vzťahmi vytvárajú objekty NKP súbor, ktorý je jadrom PZ, charakterizuje toto prostredie a je neopakovateľný.

B.1.5. Dominanty a výškové zónovanie pamiatkového územia

Výraznou hmotovou dominantou v území je Veľký kaštieľ. V chránených pohľadoch na pamiatkové územie (*chránené pohľady na PZ č. 1-4 vyznačené vo výkrese 02*) sa na jeho výškovú úroveň dostáva i kostol svojou vežou, v *chránených pohľadoch na PZ č. 5-7 vo výkrese 02* ho dokonca prevyšuje. Kostolu tvorí podnož ohradný múr so zvonickou, vo výškovej úrovni ktorej sa nachádza i Malý kaštieľ s hospodárskou budovou. Keď porovnáme pohľady na mesto od železničnej stanice zo 40-tych a 50-tych rokov (*foto č. 11-15*), paradoxne môžeme konštatovať, že výrub časti parku kvôli zriadeniu ihriska odhalil pohľad na architektonické dominanty územia.

Nepriaznivým zásahom do štruktúry areálu i z hľadiska výškového zónovania bola výstavba kultúrneho domu v 70. rokoch 20. stor. na parcele č. 16/2 (*foto č. 17, 18*), ktorý konkuruje architektonickým dominantám historických objektov (*foto č. 109*). Výškové pôsobenie situovania gréckokatolíckeho chrámu (a fary) v koncovej západnej časti parku, kde je terén vyššie, ako pri Veľkom kaštieli, je vykompenzované jeho veľkou odstupovou vzdialenosťou od pamiatkovo hodnotných akcentov PZ a habituálnym pôsobením zelene (*foto č. 110 a chránený pohľad na pamiatkové územie č. 2*).

Výškové zónovanie PZ je prezentované v chránených pohľadoch na pamiatkové územie č. 1-8 vyznačených vo výkrese č. 02.

B.1.6. Silueta a panoráma územia, obraz sídla v krajine

Konfigurácia terénu PZ je determinantom, ktorý výrazne ovplyvnil urbanistickú štruktúru PZ už v štádiu jej formovania. Terén sa zvažuje od západu smerom na východ. Každý z architektonických solitérov (Veľký kaštieľ, kostol, zvonica, Malý kaštieľ) je osadený v teréne v inej výške a preto je v rôznych pohľadových uhloch na územie ináč – viac či menej – akcentujúci. Súhra siluet jednotlivých objektov vytvára charakteristickú siluetu PZ, ktorej rôznorodosť je prezentovaná v chránených pohľadoch na pamiatkové územie. Pohľad na PZ s okolitým sídlom včlenený do krajinného rámca predstavuje charakteristickú panorámu prezentovanú v diaľkových pohľadoch A a B (*foto a výkres č. 01*).

B.1.7. Piata fasáda – strešná krajina

Podľa historickej kresebnej dokumentácie (litografia od A. Sacka z r. 1863 z kaštieľa v Hertníku na titulnej strane prílohy fotodokumentácia) a historickej fotodokumentácie (z 1. tretiny 20. stor) je evidentné, že na území boli dominantné stavby, ktoré sú dnes zachované a sú NKP, zastrešené sedlovými valbovými strechami (kostol, Malý kaštieľ s hospodárskou budovou). Centrálna strecha barokového Veľkého kaštieľa bola podľa historickej grafickej a fotografickej dokumentácie identického tvaru ako je tomu dnes – manzardová strecha s valbami na SV a JZ strane členená sústavou menších strešných vikierov v oboch strešných rovinách – dolnej aj hornej. Súčasný krov tzv. nepravnej manzardovej

strechy je podľa typológie zo zač. 20. stor. Podľa spomínanej historickej litografie strechy nad nárožnými hranolovými vežami kaštieľa sú pomerne mohutného zvonového tvaru. V priebehu prvej polovice 20. stor. došlo pravdepodobne aj k zmene týchto striech - boli výraznejšie hmotovo redukované v svojej hornej časti (štíhlejší tvar).

Veža kostola bola ukončená (podľa litografie) cibulovou strechou s uzatvorenou lucernou, ktorej dominovala vysoká ihlanová strecha s krížom. Porovnaním dostupných najstarších grafických a fotografických dokumentácií z priebehu 20. stor. je pravdepodobné, že strecha veže kostola bola zmenená do súčasnej podoby – opäť ako viacboká cibulová strecha umiestnená na vyššej strešnej podnoži zvonového tvaru ukončená lucernou s nižšou helmicovou strechou, ktorej dominuje plechová makovica s jednoduchým kovovým krížom.

Murovaná zvonica (solitérny objekt) má drevenú nadstavbu zvonového podlažia na štvorcovom pôdoryse ukončenú plytkou stanovou strechou s výraznou 8-bokou lucernou ukončenou 8-bokou helmicovou strechou so štíhlým ihlanovým ukončením, ktorému dominuje plechová makovica s menším kovovým krížom. Tvarové riešenie lucerny s ukončením helmicovou strechou je identické ako na veži kostola a pochádza z rovnakého časového obdobia (pravdepodobne zač. 20. stor.). Pôvodné tvary striech na všetkých objektoch boli v minulosti zjemnené námetkami (niektoré zo striech sú v súčasnosti bez námetkov – stratili svoju mäkkosť, ako napr. strechy nad loďou a svätyňou kostola). Vežička Malého kaštieľa má viacbokú ihlanovú strechu (sekundárnu).

V historickej litografii sú zachytené objekty (hospodárske objekty ku kaštieľu, obytné ľudové domy – prízemné stavby), ktoré sú zastrešené takmer výhradne sedlovými resp. valbovými strechami.

Pôvodné strechy v minulosti (18. – 19. stor.) boli výlučne šindľové. Oplechované mohli byť cibulové strechy veží. V priebehu 20. stor. došlo k zmene úpravy striech na objektoch kostola, Malého kaštieľa a hospodárskej budovy, kde došlo k zmene použitej krytiny – pôvodný drevený šindel nahradila eternitová krytina (AZC šablóny) štvorcového formátu kladené a pribíjané na latovanie po diagonále. Na vežiach kostola, zvonice a Malého kaštieľa je v súčasnosti použitý natieraný pozinkovaný plech. Na kostole bola na konci 20. stor. eternitová krytina nahradená medeným plechom strihaným a ukladaným do pásov. Na Veľkom kaštieli bola súčasná manzardová strecha aj strechy helmíc nárožných veží kontinuálne z dreveného šindľa. Posledná výmena bola realizovaná v roku 2008. Do polovice 20. stor. bol Veľký kaštieľ nad centrálnou manzardovou strechou členený mohutnými komínovými telesami – dvomi na SZ strane pri vežiach a dvomi väčšími (združenými) komínmi na JV strane strechy kaštieľa.

B.1.8. Architektonické, umelecko–historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkového územia

Rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie je ranogotickou stavbou s retardovanými románskymi prvkami. Kostol má v osi predstavanú hranolovú gotickú vežu členenú v exteriéri v jednotlivých podlažiach kamennými rímsami, ktoré sú výtvarne dotvorené zoomorfnými a antropomorfnými tvarmi (reliéfy maskarónov, rybičiek a i.) v spodnej časti rímsy. Tieto rovnako ako gotické kamenné okná na veži jednoduché aj združené (biforiálne) sú hodnotnými architektonickými a výtvarnými detailami, ktoré sa zachovali od čias vzniku stavby veže. Horné okno je ukončené mníškou, stredné okno je jednoduché s ustupujúcou profiláciou ostení a hrotitým ukončením kamenného nadpražia. V druhom NP je kamenné ostenie v tvare vysokého štíhleho biforiálneho okna so zachovaným stredovým stĺpikom.

Areál kostola je vymedzený kamenným murovaným ohradným múrom na mieste pôvodného stredovekého s možným využitím starších základov. Múr bol upravený v súvislosti s úpravou areálu kaštieľa (17. – 19. stor.) a úpravou južného svahu pri ihrisku (20. stor.).

Súčasťou areálu kostola je aj *solitérna renesančná zvonica* postavená v 17. stor. Murovaná zvonica na štvorcovom pôdoryse má drevenú nadstavbu zvonového podlažia so stanovou strechou s lucernou ukončenou helmicovou strechou s ihlanom. Na nároží je stabilizovaná viacstupňovými murovanými piliermi.

Renesančný tzv. *Malý kaštieľ* - dvojpodlažná bloková stavba. V interiéri kruhovej veže pristavanej začiatkom 17. stor. je zachované pôvodné renesančné sgrafito, klenby v 1. NP majú zachovanú štukovú výzdobu. V exteriéri sú suprafenestry a podokenné rímsy zvýraznené štukovou výzdobou. Podľa archívneho dokumentu⁴⁵ „4. stavebná etapa – prestavba v 2. polovici 19. stor., ktorou kaštieľ získal dnešnú exteriérovú podobu: ...sondou bol pod vrstvou omietky zistený na pôvodne renesančnej pekovanej omietke nečitateľný nápis s datovaním 1850, ktorý sa môže viazať k týmto stavebným úpravám. ...Okenné otvory upravené na pravouhlé v tvare obdĺžnika a osadené do nich drevené okenné rámy v tvare písmena „T“. Exteriér omietnutý hladkou omietkou, s jediným dekoratívnym prvkom – štukovou pásovou výzdobou podokenných ríms a štylizovanými pásovými rímsami nad okennými a dvernými otvormi“.

Dvojpodlažná *hospodárska budova* je postavená na západ od Malého kaštieľa (vytvára s ním pravý uhol). Jedná sa o barokovo upravený objekt bez exteriérovej výzdoby.

Renesančno-barokový tzv. *Veľký kaštieľ* je štvorvežovou dvojpodlažnou stavbou s pôvodne otvorenou arkádou na hlavnej fasáde.⁴⁶ Silueta budovy je určená súhrou centrálnej manzardovej strechy a striech veží zvonového tvaru. V osi 1. NP severozápadnej hlavnej fasády je pravouhlý barokový kamenný portál s dekorovanými čelami pätiiek a hlavíc, v nadpraží zvýraznený vysokým nadstavcom s mohutnou priamočiarou profilovanou rímsou. Okná majú v parapetoch a suprafenestrách pod mohutnými zalomenými nadokennými rímsami v štylizovanej štukovej výzdobe florálne motívy (štylizované listy, štylizované kvety a rastlinné rozviliny). Fasády sú členené profilovanými kordónovými a podstrešnými rímsami a nárožnými pilastrami na vežiach. V 2. polovici 20. stor. bola hlavná fasáda kaštieľa upravená do súčasnej podoby – centrálna časť medzi pilastrami bola na 2. NP zmenená z pravouhlých okenných otvorov na veľkoplošné arkádové otvory.

B.1.8.1. Objekty nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok na území Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou

Národná kultúrna pamiatka je hnutel'ná alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Ak ide o archeologický nález, kultúrnou pamiatkou môže byť aj neodkrytá hnutel'ná vec alebo neodkrytá nehnuteľná vec, zistená metódami a technikami archeologického výskumu.

Údaje o NKP v PZ Hanušovce nad Topľou sú v nasledujúcej tabuľke uvádzané podľa údajov v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (ďalej aj „ÚZPF“) v čase spracovania zásad.

⁴⁵ Malý kaštieľ v Hanušovciach nad Topľou, architektonicko-historický výskum (str. 17)

⁴⁶ *Hanušovce nad Topľou*. Zost. Mária Kotorová – Jenčová. Prešov : GRAFOTLAČ, 1998, s. 133-134.

č.ÚZPF	Adresa	Or. č.	Súp. č.	Parc. č.	Unifikovaný názov NKP	Unifikovaný názov PO	Bližšie určenie
286 / 1	Zámocká ul.	1	150	2	KAŠTIEĽ S AREÁLOM	KAŠTIEĽ	
286 / 2	Záhradná ul.	4	151	4/1	KAŠTIEĽ S AREÁLOM	BUDOVA	obytná
287 / 1	Záhradná ul.	160	160	14	KAŠTIEĽ A PARK	KAŠTIEĽ	
287 / 2	Záhradná ul.		160	14, 15/4, 16/1, 16/9	KAŠTIEĽ A PARK	PARK	
289 / 1	Zámocká ul.	161	161	1	KOSTOL A ZVONICA	KOSTOL	r.k.Nanebovzatie P.M.
289 / 2	Zámocká ul.	161	161	1	KOSTOL A ZVONICA	ZVONICA	murovaná

B.1.8.2. Objekty navrhnuté na vyhlásenie za NKP

V súčasnej dobe neprebíha legislatívny proces vyhlasovania objektov v Pamiatkovej zóne Hanušovce nad Topľou za národné kultúrne pamiatky.

B.1.8.3. Objekty vytypované na vyhlásenie za NKP

Z objektov (nehnutelností) nachádzajúcich sa na území PZ sú vytypované na vyhlásenie za NKP objekty areálu kostola na parcele CKN č. 1 v tomto rozsahu: múr ohradový, úprava sadovnícka a archeologická lokalita - cintorín prikostolný. Presná špecifikácia rozšírenia objektovej skladby NKP Kostol a zvonica resp. nových NKP bude uvedená v návrhu na vyhlásenie.

B.1.8.4. Objekty (nehnutelnosti) rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Vo výkrese 05 grafickej časti zásad sú ako objekty (nehnutelnosti) rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia označené 3 stavebné objekty a 2 plochy:

- objekt na parcele č. 15/2 – účelový objekt ihriska (šatne). Postavený bol v 3. tretine 20. storočia v menšom rozsahu ako je súčasný, dostavaný do tvaru „L“ bol po r. 2000 bez rozhodnutia KPÚ Prešov (následne s udelením pokuty). Vzhľadom na relatívne nie veľký pôdorysný rozsah, podlažnosť (jedno NP) a situovanie v najnižšom bode PZ rešpektuje pamiatkové hodnoty územia.
- objekty na parcelách č. 16/4 (gréckokatolícky chrám) a č. 16/12 (gréckokatolícka fara) – postavené po r. 2000. Funkcia je do PZ vhodná, investor pred realizáciou stavieb z pozemku odstránil skládku odpadu a sutín, ktorá dlhodobo znehodnocovala územie PZ. Objekty sú vzhľadom na účel využitia primerane hmotovo dimenzované, od súboru NKP sú dostatočne vzdialené aj odizolované zeleňou, preto mu nekonkurujú.
- plocha gréckokatolíckeho areálu na parcele 16/3 – v nadväznosti na vyššie uvedené tvorí zázemie chrámu a fare, sadovnícky je vhodne upravená, komunikačne bezkolízne napojená na chodníky v parku.
- plocha sadovníckej úpravy okolia Malého kaštieľa (p. č. 2, 3, 4/1-3) a príľahlých komunikácií so zbytkovými plochami zelene (p. č. 2, 14/6) – úprava je historicky sprievodnou zeleňou Malého kaštieľa a hospodárskej budovy, aj jej súčasný stav tomu zodpovedá. Komunikácie sú situované na plochách, kde i historicky boli. Asfaltový

kryt povrchu komunikácií (ako aj parkoviska v NKP park) je funkčno-účelovým riešením súvisiacim so súčasným využívaním kaštieľa.

B.1.8.5. Objekty (nehnutelnosti) nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Vo výkrese 05 grafickej časti zásad je ako objekt (nehnutelnosť) nerešpektujúca pamiatkové hodnoty územia označený 1 stavebný objekt a 1 plocha:

- objekt na parcele č. 16/2 – postavený v polovici 70-tych rokov 20. storočia ako kultúrny dom, dnes využitý len z malej časti pre účely komunitného centra. Objekt negatívne zasiahol do urbanistickej štruktúry PZ svojím osadením, objemom, architektonickým výrazom i vzniknutými nárokmi na statickú dopravu (spevnená plocha na jeho západnej strane).
- ihrisko a prislúchajúce plochy (p. č. 15/1) – vnesenie tejto funkcie do dotknutej časti územia v 50-tych rokoch 20. storočia na dlhý čas (až do súčasnosti) zafinovalo jeho využitie a prezentáciu. Boli vykonané rozsiahle terénne úpravy a výruby drevín, ktoré zmenili charakter tejto časti územia ako pôvodnej súčasť parku.

B.1.9. Archeologický výskum v pamiatkovom území

B.1.9.1. Stručný náčrt histórie archeologického výskumu v historickom jadre mesta

Napriek bohatej histórii mesta Hanušovce nad Topľou archeologický výskum v historickom jadre mesta a jeho širšom okolí dlhé desaťročia absentoval.

Systematickejšia ochrana archeologických nálezov začala až od konca 90-tych rokov 20. storočia. Najmä po roku 2000 sa uskutočnilo v meste Hanušovce nad Topľou niekoľko archeologických výskumov, ktoré priniesli nové poznatky o histórii mesta a každodennom živote v tomto regióne v minulosti.

Od roku 2002 v súvislosti s novou právnou úpravou na úseku ochrany pamiatkového fondu a archeologických nálezísk sa sprísnila podmienky ochrany archeologických nálezov v historickom jadre mesta.

B.1.9.2. Súpis archeologických výskumov a prieskumov

1. Slovenská ul., pozemok parc. č. 281, 316/1-5 na ploche supermarketu COOP Jednota – základy novovekej obytnej zástavby, kultúrne vrstvy s hnutelným materiálom zo 14. – 20. storočia
2. západne od obce v polohe Čistiny – stredoveká keramika – zrejme ZSO Zentlázló – vid' Henegwagasa
3. začiatok Kláštornej ulice, parc. č. 663 – murované základy z 18. – 19. storočia
4. Zámocká ul. č. 129 – pri výstavbe kanalizácie – nálezy novovekej keramiky
5. južne od potoka Hrabinky – nelokalizovaná zaniknutá stredoveká obec Petič

B.1.10. Systém zelene pamiatkového územia

Na pamiatkovom území sa nachádza objekt historickej zelene – park pri Veľkom kaštieli vyhlásený za NKP v zmysle ustanovení pamiatkového zákona. Ostatné objekty zelene v ich plošnej a priestorovej štruktúre sú súčasťou systému zelene pamiatkového územia. Systém zelene je ako celok jednou z pamiatkových hodnôt pamiatkového územia.

V historickom vývoji urbanistickej štruktúry pamiatkového územia zaujala zeleň na plochách a v priestore najvýraznejšie miesto. Vznikol tu ucelený systém zelene, ktorého plošné zastúpenie a priestorová štruktúra dotvárajú architektúru aj urbanistické usporiadanie. Kvantitatívne parametre zelene sú v pomere k architektúre dominantnejšie.

Základná údržba plošných aj priestorových prvkov zelene je nevyhnutnou podmienkou ich existencie, keďže ide o špecifický výstavbový prvok – živý vegetačný materiál – podliehajúci prírodným zákonom, kde prezentácia bez údržby zaniká podstatne rýchlejšie ako pri stavebných konštrukciách.

Systém zelene pamiatkovej zóny v súčasnosti pozostáva z plošných dispozícií a priestorových prvkov porastovej štruktúry. Súčasťou urbanistického pôdorysu je sadovnícka úprava – pamiatkový objekt Park (súčasť NKP Kaštieľ a park), sadovnícka úprava okolo NKP Malý kaštieľ, sadovnícka úprava okolo NKP kostol a zbytkové plochy zelene bez presnejšieho funkčného špecifikovania.

1. NKP Kaštieľ a park, pamiatkový objekt Park.

Prírodno – krajinársky park vznikol koncom 19. storočia prebudovaním pôvodnej okrasnej záhrady s pravidelným členením, ktorá bola založená po vybudovaní renesačno-barokového tzv. Veľkého kaštieľa v polovici 18. storočia.

Na litografii z pol. 19. storočia (titulné foto) je vidieť terasovité usporiadanie záhrady s pravidelnou líniovou výsadbou listnatých stromov pred juhovýchodným priečelím kaštieľa, ktoré vychádzalo z pôvodnej konfigurácie terénu a barokového tvaroslovia. Park bol pravdepodobne vymedzený kamenným múrom, ktorého zvyšky je možné nájsť na ploche parku aj dnes. Pôvodne bol nástup do parku v juhovýchodnej polohe, kde bol situovaný aj pôvodný terasovitý parter. Do juhovýchodnej terasovitej časti parku sa od kaštieľa vchádzalo murovanými bránami nadväzujúcimi bezprostredne na budovu kaštieľa. Vo vstupnej časti pred severozápadným priečelím budovy kaštieľa bolo nádvorie pôvodne spevnené s kruhovým objazdom, kde bola umiestnená baroková fontánka aj malá studňa, z ktorej už v 19. storočí bol vodovodným potrubím napojený objekt kaštieľa⁴⁷. Pred severovýchodným priečelím kaštieľa v trávinatej ploche bol vysadený dominantný previsnutý brest (*Ulmus glabra* 'Pendula'), ktorý je vidieť ešte na fotografii z 2. pol. 50-tych rokov (foto č. 37).

Pravidelná úprava parku bola v pol. 19. storočia prebudovaná na prírodno-krajinársky park, ktorého pôvodná porastová štruktúra je zčasti zachovaná dodnes.

V medzivojnovom období zažili Hanušovčania jednu významnú udalosť a nepriamo s ňou bol spojený kaštieľ a jeho areál. Dňa 13. septembra 1936 sa v priestore pod Veľkým kaštielom, v areáli zámockého parku, na mieste dnešného futbalového ihriska, konalo manifestačné zhromaždenie obyvateľov a starostov obcí, aby týmto spôsobom upozornili zodpovedné štátne orgány na potrebu vybudovania železničnej trate v tejto oblasti.⁴⁸ V tomto období bolo zachované terasovité usporiadanie juhovýchodnej časti parku, ktoré vychádzalo z prirodzenej konfigurácie terénu, s bohatou porastovou štruktúrou po obvode dnešného

⁴⁷ Archív Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou

⁴⁸ Hanušovské noviny, r.3 č. 1, s. 10

ihriska, ako aj na hornej terase. Z tejto historicky hodnotnej porastovej štruktúry sa zachovali už len solitérne listnaté stromy (javor horský – *Acer pseudoplatanus*, lipa malolistá – *Tilia cordata*, jaseň štíhly – *Fraxinus excelsior*).

V zápisnici napísanej v kancelárii Obvodného notárskeho úradu v Hanušovciach nad Topľou dňa 13. januára 1944 sa uvádza situovanie budovy kaštieľa na severovýchodnom kraji pozemku o výmere 500 x 800 m na svahovitom teréne v intraviláne obce Hanušovce nad Topľou. Za budovou smerom na západ bol priestranný dvor s rozmermi 5 x 50 m s dvoma hospodárskymi budovami, ktoré slúžili ako maštale a vozárne. Ďalej smerom na západ bola záhrada so starými stromami a čiastočne aj ovocný sad. Smerom na juh siahal tento park až po železničnú koľaj tiež so svahovitým terénom. Vchod na tento pozemok bol spoločný s cestou, ktorá viedla do kostola vzdialeného len asi 40 m od budovy kaštieľa. V rokoch 1940 – 1942 bolo nádvorie stále s kruhovým objazdom a centrálna kruhová trávnatá plocha rozdelená cestičkou na dve polovice (*foto č. 36*). V období vojny bol vstup do areálu kaštieľa umožnený aj zo strany od dnešného futbalového ihriska. V priestoroch, kde je dnes ihrisko a futbalová tribúna, pestovali zeleninu pre potreby táborovej kuchyne. Areál parku na juhovýchode bol v tej dobe vymedzený líniovou výsadbou ihličnatých stromov – smrekom obyčajným - *Picea abies* (*foto č. 12*)

Z uvedeného vyplýva, že plocha parku bola pôvodne rozsiahlejšia a po skončení druhej svetovej vojny bol kaštieľ a park značne poškodený. V dobe rannej socializácie v päťdesiatych rokoch bola parková dispozícia v dezolátnom stave a periférne časti parku rozparcelované. Na ploche parku v juhovýchodnej časti bolo zriadené športové ihrisko a realizovaná rozsiahla výstavba rodinných domov a líniová výsadba smrekov odstránená. Rozloha parku v tej dobe bola 4 ha s peknými starými stromami (650 ročný topol) a plocha nebola ohradená. V roku 1956 bola vypracovaná kultúrno-politická umelecko-historická dokumentácia na generálnu opravu kaštieľa. Na fotografiách pred obnovou je vidieť neupravené predpolie kaštieľa so zanikajúcim kruhovým objazdom, dominantným previsnutým listnatým stromom a pôvodnými výsadbami listnatých stromov, ako aj vstup do parku bránou medzi múrom a hospodárskou budovou (*foto.č. 39*). V tomto období sú ešte zachované vstupy do juhovýchodnej terasovitej časti a zvyšok líniovej výsadby listnatých stromov.

V roku 1964 sa upravilo nádvorie kaštieľa, kde bola spevnená plocha prepojená komunikáciami v nadväznosti na budovu kaštieľa a vstupy do parku a urobila sa príprava pre oplotenie parku. Nevhodné prevádzky boli z kaštieľa neskôr vystáňované a v polovici sedemdesiatych rokov po komplexnej stavebnej obnove kaštieľa sa začalo uvažovať aj o obnove okolitého parku. Prvú štúdiu obnovy zameranú na ozdravovacie zásahy (výrub odumretých a veľmi poškodených stromov) a na celkové dispozičné riešenie spracoval v tej dobe uznávaný záhradný architekt doc. Ing. Jaroslav Hoffman, Csc. z Výskumného ústavu okrasného záhradníctva Průhonice u Prahy a následne boli ozdravovacie zásahy do porastovej štruktúry parku zrealizované. Nepodarilo sa však presadiť opätovné začlenenie častí pôvodného pozemku (športoviská vybudované v 50-tych rokoch) do parku.

V polovici 70-tych rokov bola plocha parku opäť redukovaná a nevhodne kompozične ovplyvnená výstavbou kultúrneho domu v severnej časti areálu (*foto č. 61*). Komunikačný systém parku bol využívaný ako priame prepojenie s príhľou IBV motorovými vozidlami. Pôvodný kruhový parter bol zrušený a nahradený pravidelnými komunikačnými chodníkmi, ktoré spájali jednotlivé vstupy (*foto č. 44*). V súčasnosti je plocha v okolí kultúrneho domu na južnej, západnej a severnej strane spevnená betónovými panelmi.

V roku 1986 bol spracovaný projekt obnovy parku a v r. 1987 sa ku komplexnej obnove parku vrátane chodníkovej siete pristúpilo. Išlo o celkovú prestavbu a modernizáciu pôvodného historického parku na princípoch pretvorenia na sídelný park. Pri rekonštrukcii boli kladené požiadavky na obnovu historických častí, výsadiieb a kompozície podľa historickej dokumentácie, pôvodného stavu a použitie pôvodného rastlinného materiálu,

slohového a architektonického výrazu a zmenu konštrukčného riešenia záhradných chodníkov a komunikácií z pôvodnej asfaltovej drte na betónovú podkladovú vrstvu s povrchovou úpravou z tvrdoliateho asfaltu. Chodníková sieť bola vedená v nenásilných krivkách, umožňujúca návštevníkom parku obhliadku celého areálu. Projektované šírky chodníkov zodpovedali významu jednotlivých trás a predpokladanej intenzite návštevnosti. Bol realizovaný aj výrub stromov a krovín a predĺženie oplotenia. Nutnosť prestavby vyplývala zo zmeny využitia kaštieľa.

Parter pred kaštieľom bol spracovaný predimenzovane plošným rozsahom, formou výsadiieb, technickým riešením, osvetlením a vyžadoval si zásadné zmeny úpravy terénu s umiestnením oporného múrika a schodiska. V parku sa nachádzali vzrastlé stromy v dobrom zdravotnom stave s plne vyvinutým habitom. Dendrologická skladba parku pozostávala z bežného sortimentu domácich listnatých drevín a redukovaného krovinného podrastu, pravdepodobne aj vplyvom stavebnej činnosti absentovalo zastúpenie atraktívnejších rastlinných prvkov. Porasty však mali vyhovujúce priestorové členenie – súvislejšie okrajové skupiny a solitéry v areáli parku. V prípade realizácie zahustených výsadiieb podľa spracovanej projektovej dokumentácie by došlo k prerastaniu priehľadov v parku vegetáciou, strate pohľadových väzieb v parkových partiách a na architektúru kaštieľa. Pre parkové výsadby bola žiaduca dosadba zameraná na perspektívnu obnovu kostrových drevín z domáceho sortimentu. Podľa vyššie uvedenej dokumentácie bola navrhovaná jednotlivá výsadba introdukovaných drevín pre zvýšenie dendrologickej hodnoty. Pri dosadbách sa uvažovalo rešpektovať súčasné porasty, uplatnenie priehľadov v parkových partiách na kaštieľ a výhľad do krajiny. Výsadbou rýchlorastúcej zelene v zmesi s drevinami sa navrhovalo riešiť čiastočnú izoláciu a vhodné začlenenie novostavby kultúrneho domu do parku. Umiestnením kultúrneho domu do areálu parku došlo k závažnej priestorovej zmene, s čím súviselo realizovanie parkoviska z vegetačných dlaždíc pri vstupnej bráne na severnej hranici. Vymedzenie vyvýšenej plochy medzi parterom a kultúrnym domom v polohe časti severozápadnej hranice parcely č. 14/1 bolo realizované tvarovaným živým plotom z hrabu obyčajného (*Carpinus betulus*), udržiavaného vo výške najviac do 1,5 m (*foto č. 66*). Realizačné práce pokračovali priebežne až do roku 1991, kedy boli prerušené.⁴⁹

V roku 2003 Krajský pamiatkový úrad Prešov schválil úpravu parteru pri kaštieli, ktorá sa týkala zmeny sklonu terénu a v roku 2004 bola zrealizovaná 1. etapa úpravy podlažia pre zrealizovanie parteru. Bola upravená nivelácia podlažia, vytýčený tvar parterovej plochy, pri zachovaní centrálnej osi parteru, ktorá je viazaná na os vstupu do Veľkého kaštieľa. Napojenie vonkajších chodníkov parteru bolo vytýčené na vnútorný múr nárožných veží (*foto č. 57*)

V roku 2006 KPÚ Prešov schválil zriadenie archeoparku na ploche prírodno-krajinárskeho parku pri Veľkom kaštieli. V júni 2014 bola začatá realizácia archeoparku, ktorý bol situovaný juhozápadne od kaštieľa na novovytvorenom pozemku parc. č. 16/9 v polohe hraničiacej so záhradami na parcelách 18/1, 19/1, 20/2, 22, 26 a 25/2 v plošnom rozsahu 3 500 m². Vlastná plocha archeoparku je od ostatnej plochy parku oddelená dreveným palisádovým oplotením so vstupnou brámkou, ku ktorej bude prístupový chodník napojený na komunikačný systém parku (*foto č. 64*). Novovytvorené chodníky boli realizované z posypového kamenného materiálu bez obrubníka, identické s už realizovanými chodníkmi pred hlavným objektom. Na ploche archeoparku ostali zachované všetky hodnotné dreviny (agát biely - *Robinia pseudoacacia*, pagaštan konský - *Aesculus hippocastanum* – 3 ks, borovica lesná - *Pinus sylvestris* – 2 ks, čerešňa vtáčia - *Cerasum avium*, smrek biely - *Picea glauca* – 2 ks).

V auguste 2006 KPÚ Prešov schválil projekt na úpravu okolitých parkov a v roku 2007 bolo obcou Bystré vydané rozhodnutie o umiestnení stavby, v ktorom boli stanovené aj

⁴⁹ Archív KPÚ Prešov, Správa z previerky výkonu IIC a OMČ, 1992

podmienky pre úpravu parku, v ktorom bolo určených 18 ks drevín pre asanáciu z dôvodu zlého zdravotného stavu. Ďalej bolo navrhnuté spevnenie chodníkov na princípe jednotnej úpravy všetkých povrchov s výnimkou pravidelného parteru a rozmiestnenie prvkov drobnej architektúry s altánkom v centrálnej časti parku na súčasnej betónovej ploche.

V rámci terénnych úprav parku sa navrhovalo upraviť terén pri kultúrnom dome nad pravidelným parterom pre zriadenie amfiteátra tak, aby sa vytvorili terasy z oporných múrikov s dreveným sedením a vyhlbenie jamy pre následnú realizáciu jazierka o hĺbke 1,2 – 1,5 m o celkovej ploche 260 m, ktoré sa na území parku pôvodne nenachádzalo. Jazierko bolo navrhnuté severozápadne od pravidelného parteru na mieste, kde dochádza k prirodzenému priesaku spodnej vody na povrch. Návrh obnovy počítal aj s umiestnením prvkov drobnej architektúry (parkové lavičky, odpadkové nádoby a informačné tabule), ako aj so zriadením detského ihriska na pôvodnej betónovej ploche.

Súčasťou projektu bola aj spracovaná inventarizácia drevín, na základe ktorej boli poškodené stromy určené na výrub. KPÚ Prešov následne v auguste 2007 vydal rozhodnutie o zámere zásahu do porastovej štruktúry parku pri kaštieli v Hanušovciach nad Topľou v rozsahu odstránenia drevín (javor mliečny - *Acer platanoides*, vrbka rakyta – *Salix caprea*, jaseň štíhly - *Fraxinus excelsior* – 10 ks, topol biely – *Populus alba* – 5 ks, pagaštan konský – *Aesculus hippocastanum*, lipa veľkolistá – *Tilia platyphyllos*, javor poľný – *Acer campestre* – 2 ks, smrek obyčajný – *Picea abies*, smrekovec opadavý – *Larix decidua* a nálety *Salix caprea* a *Acer campestre*). V dôsledku dlhodobu nedostatočnej údržby sa porasty v parku nachádzali vo veľmi zlom zdravotnom stave, preto KPÚ Prešov považoval za nevyhnutné aj ošetrenie drevín v korunách, ako základnú preventívnu ochranu existujúcej porastovej štruktúry historického parku. Biologicky narušené dreviny a nálety určené na výrub boli následne z porastovej štruktúry odstránené.

Ostatné stavebné práce podľa tohto schváleného projektu neboli do dnešného dňa zrealizované.

V pamiatkovom území je v súčasnej dobe v prevažnej miere zachovaná pôvodná historická porastová štruktúra z doby založenia prírodno-krajinárskeho parku koncom 19. storočia, doplnená výsadbami v polovici 20. storočia a solitérnymi dosadbami na konci 20. storočia, so zachovanou cestnou komunikáciou a novodobo založeným pravidelným parterom. Z južnej a juhozápadnej časti je park oplotený novodobým oplotením. Vstup do areálu parku je zo severovýchodu pôvodnou prístupovou asfaltovou komunikáciou cez vstupnú bránu (*foto č. 55*). Prístupovú komunikáciu lemuje zachovaná historicky hodnotná porastová štruktúra zo začiatku 20. storočia: javor poľný – *Acer campestre*, hrab obyčajný – *Carpinus betulus* a lipa malolistá – *Tilia cordata*.

Ďalší vstup do parku je bránkou od športového ihriska z juhu, kde je zachovaný porastový veniec z pôvodných druhov stromov: pagaštan konský – *Aesculus hippocastanum*, jaseň štíhly – *Fraxinus excelsior*, hrab obyčajný – *Carpinus betulus* (*foto č. 73*). Na pôvodnej terase pri ihrisku sa nachádza zvyšok porastovej štruktúry – javor poľný – *Acer campestre*, jaseň štíhly – *Fraxinus excelsior* a čerešňa. Pri ihrisku v južnej časti je zachovaný jeden solitérny pagaštan konský – *Aesculus hippocastanum* (*foto č. 82*). Ďalšie porasty zachované v tejto časti, ktoré vhodne lemujú areál ihriska, sa nachádzajú mimo pamiatkovej zóny.

V juhozápadnej časti je areál parku vymedzený zmiešanou porastovou štruktúrou s dominantným javorom horským – *Acer pseudoplatanus* a ďalšími mladšími dosadbami (z konca 20. storočia) ihličnatých a listnatých stromov (borovica lesná - *Pinus sylvestris*, smrek biely - *Picea glauca*, smrekovec opadavý - *Larix decidua*, smrek obyčajný - *Picea abies*, jedľa biela - *Abies alba*, lipa malolistá - *Tilia cordata*, breza previsnutá - *Betula pendula*, moruša čierna - *Morus nigra*), na ktorú nadväzuje ovocný sad (*foto č. 74*).

Juhozápadnú hranicu parku tvorí IBV rodinných domov a areál gréckokatolíckeho chrámu, ktorý nie je vymedzený a voľne nadväzuje na areál historického parku (*foto č. 70*).

Historicky hodnotný porast sa nachádza ďalej v severozápadnej a severnej časti parku, ktorý tvorí periférny porastový veniec, pozostávajúci z listnatých stromov vo veku okolo 100 rokov: buk lesný – *Fagus sylvatica*, dub letný – *Quercus robur*, lipa malolistá – *Tilia cordata*, pagaštan kónský – *Aesculus hippocastanum*, javor poľný – *Acer campestre*, doplnený výsadbami listnatých stromov z polovice 20. storočia rovnakého druhového zloženia, ktorý pokračuje aj v severnej časti pri kultúrnom dome (*foto č. 72*). Severovýchodnú hranicu parku tvorí nevhodne situovaná novostavba kultúrneho domu s ojedinelými výsadbami z polovice 20. storočia (buk lesný – *Fagus sylvatica*, jaseň štíhly – *Fraxinus excelsior*, orech kráľovský *Juglans regia*). Predel medzi parterom a areálom kultúrneho domu tvorí výsadba situovaná na terénnom zlome z dvoch pôvodných listnatých stromov – javor mliečny – *Acer platanoides* a jaseň štíhly – *Fraxinus excelsior* (*foto č. 59*).

V centrálnej časti parku tvoria porastovú štruktúru dve skupiny stromov. Pri kruhovej betónovej ploche sú dominantné dva asi storočné stromy: dub letný – *Quercus robur* a jaseň štíhly – *Fraxinus excelsior* doplnené výsadbami rôznych vekových kategórií listnatých stromov. Druhá skupina stromov je vekovo staršia s mohutnými asi storočnými stromami: dub letný – *Quercus robur*, Topoľ biely – *Populus alba*, lipa malolistá – *Tilia cordata*, javor poľný – *Acer campestre* (*foto č. 67*).

Na ploche celého parku nie je zastúpený porast z kríkových skupín. V kruhovej ploche na parteri pred kaštieľom sú pravidelne vysádzané letničky (*foto č. 63*). Porastová štruktúra parku je sporadicky ošetrovaná rezom a náhradná výsadba realizovaná v súlade so schválenou projektovou dokumentáciou.

2. Sadovnícka úprava okolia NKP Malý kaštieľ a hospodárska budova

Renesančný Malý kaštieľ bol postavený v roku 1564 Sóošovcami a mapový doklad o úprave okolia z tohto obdobia sa nezachoval. Zachovaná sadovnícka úprava súvisí s výstavbou nového barokového kaštieľa na návrší neďaleko Malého kaštieľa na prelome 17. a 18. storočia, ktorý si postavili Dežöfiovci. V tom čase bol Malý kaštieľ a hospodárska budova využívané pre hospodárske a obytné funkcie správcu. V 19. storočí bolo okolie obidvoch kaštieľov upravené v prírodno-krajinárskom slohu.

Malý kaštieľ slúžil v roku 1956 pre ubytovanie a školu a po druhej svetovej vojne až do roku 1986 ako kinosála v prestavanom podkroví a pivničný priestor ako skladové priestory. V roku 1993 bol objekt nevyužívaný. Sadovnícka úprava okolia Malého kaštieľa a hospodárskej budovy bola vždy riešená ako sprievodná zeleň objektov.

Plocha v juhozápadnej časti medzi objektom kaštieľa a hospodárskou budovou bola v roku 1993 vymedzená kovovým oplotením na betónovej podmurovke s výsadbou prevažne ihličnatých drevín z konca 20. storočia. Pri nároží juhovýchodnej fasády dominoval jeden listnatý strom – jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*) (*foto č. 84*). Z hlavnej prístupovej komunikácie bol do objektu kaštieľa vedený asfaltový chodník. Pozdĺž hlavnej prístupovej komunikácie v časti od potoka, v areáli Malého kaštieľa na juhovýchode bola vysadená aleja z listnatých druhov drevín – višňa pílkatá (*Prunus serrulata* 'Kanzan'), ktoré boli neskôr odstránené (*foto č. 86*).

V roku 2005 bola oplotená aj celá plocha predpolia objektu Malého kaštieľa na východnej a severovýchodnej strane. Na ohradenej ploche sa nachádzali listnaté ovocné stromy (*Prunus*) vysadené súbežne s fasádou objektu na severovýchode (*foto č. 88*).

V roku 2006 KPÚ Prešov schválil projekt rekonštrukcie Malého kaštieľa a úpravu okolitých parkov, ktorého súčasťou bola aj spracovaná inventarizácia, na základe ktorej boli určené stromy na výrub. Konceptia sadových úprav riešila priestor parku a okolia Malého kaštieľa ako jeden celok.

Zásahy do porastovej štruktúry boli priebežne realizované podľa projektu. Na fotodokumentácii z roku 2013 nie je predpolie kaštieľa vymedzené oplotením a bol odstránený aj listnatý strom - jaseň pri južnom nároží a výsadby ovocných stromov na severovýchode. Objekt kaštieľa vhodne rámovali dva dominantné stromy umiestnené pri juhovýchodnom nároží – jaseň štíhly – *Fraxinus excelsior* a orech kráľovský – *Juglans regia* (foto č.89).

V roku 2014 bol KPÚ Prešov schválený projekt pre stavebné povolenie a realizáciu stavby - rekonštrukcie Malého kaštieľa pre vytvorenie reprezentačných a klubových priestorov a bolo vydané stavebné povolenie na rekonštrukciu kaštieľa vrátane sadových úprav, spevnených plôch a drobnej architektúry.

V súčasnej dobe sa z porastovej štruktúry zachovali v priestore medzi objektom Malého kaštieľa a hospodárskou budovou v juhozápadnej časti listnaté a ihličnaté stromy z konca 20. storočia: dominantná lipa malolistá – *Tilia cordata*, javor horský – *Acer pseudoplatanus*, borovica vejmutovka – *Pinus strobus*, smrek pichľavý – *Picea pungens*, smrek obyčajný – *Picea abies* (foto č. 99), a súbežne s komunikáciou tuja západná – *Thuja occidentalis* (foto č. 95). V juhovýchodnej časti v predpolí kaštieľa sa zachoval len jeden dominantný jaseň – *Fraxinus excelsior* z polovice 20. storočia (foto č. 90).

3. Sadovnícka úprava areálu NKP Kostol

Ranogotický Kostol Nanebovzatia Panny Márie je najstaršou kultúrnou pamiatkou v meste Hanušovce nad Topľou. Areál kostola je vymedzený pôvodným kamenným múrom. Súčasťou areálu kostola je aj samostatná renesančná zvonica postavená v 17. storočí. V povojnovom období bol vymedzený areál kostola a zvonice na južnej strane ohradený ešte jedným betónovým múrom (foto č. 20). Medzi pôvodným múrom a novou betónovou ohradou kostola sa pôvodne nachádzali výsadby ihličnatých druhov – smreka obyčajného z prvej polovice 20. storočia a tým vymedzovali areál kostola (foto č. 19).

V 50-tych rokoch 20. storočia boli všetky smrekové odstránené a ďalšie nové stromy neboli vysadené. Ihličnaté stromy smrekové obyčajné (*Picea abies*) sa zachovali len vo východnej časti pri vstupe do areálu (foto č. 34). Novodobý ohradový betónový múr bol koncom 20. storočia zbúraný.

V súčasnej dobe je areál kostola vymedzený ohradovým múrom s kovovým oplotením na korune múra. Vstup do areálu kostola je zo severu novodobou kovovou bránou a tiež druhou menšou brámkou medzi zvonnicou a areálom kostola na východe (foto č. 33). V tejto časti sa nachádza aj zvyšok pôvodnej výsadby smrekov. Od vstupných brán pokračuje chodník zo zámkovej dlažby až ku vstupe do objektu kostola, odkiaľ pokračuje okolo stavby paralelne s ohradovým múrom (foto č. 29, 32). Súbežne s oplotením sú nevhodne jednoradovo vysadené mladé tuje západné (*Thuja occidentalis* 'Smaragd'). V areáli pri severovýchodnom nároží kostola je jeden smrek pichľavý (*Picea pungens*), vysadený v polovici 20. storočia. Prítomnosť ihličnatých stromov v areáli kostola je nežiaduca.

Pôvodne boli vysadené listnaté stromy aj z vonkajšej strany ohradového múra v západnej polohe medzi areálom parku a kostola, čoho dôkazom sú pne v trávinatej ploche. Priestor medzi ohradovým múrom a prístupovou komunikáciou na severe je riešený novodobou výsadbou z listnatých kríkov a pravidelne strihaným živým plotom.

4. Sadovnícka úprava areálu gréckokatolíckeho chrámu

V roku 2001 bola odsúhlasená výstavba gréckokatolíckeho chrámu a Farského centra v západnej časti parku. Následne bola realizovaná prvá etapa - výstavba objektu chrámu,

ktorá bola v roku 2003 dokončená, čím sa pôvodná plocha parku ďalej zmenšila. Boli vybudované prístupové chodníky a upravená časť terénu. V roku 2005 pokračovala 2. etapa stavby a bolo vybudované Farské centrum. Areál gréckokatolíckeho chrámu nie je vymedzený a voľne nadväzuje na areál historického parku. Na ploche parcely gréckokatolíckeho chrámu sa v súčasnosti nachádza len plošná porastová štruktúra – trávnik. Pri sadovníckej úprave okolia chrámu sa vyžaduje vhodné prepojenie novovzniknutých výsadiieb s historickou porastovou štruktúrou parku.

Celkový systém zelene pamiatkového územia je plošne a priestorovo bohatý, vo výstavbových princípoch hodnotný, avšak jeho kompozičná kvalita nezodpovedá pamiatkovej hodnote mimoriadne hodnotného urbanistického súboru pamiatkovej zóny.

B.2. Pamiatky histórie

V Pamiatkovej zóne Hanušovce nad Topľou sa pamiatky histórie nenachádzajú.

B.3. Súpis zistených historických názvov mesta

1332	villa Hanusfalva
1355	villa Johannis
1359	Hanuswagasa
1498	Hannuszfalwa
1523, 1534, 1538	Hannosfalwa
1531, 1538, 1551	Hannesdorff
1619, 1686	Hannosfalva
1773	Hanussowcze
1783, 1863	Hanusfalu
1786	Hanusfalva
1913	Tapolyhanusfalva
1920	Hanušovce
1927	Hanušovce nad Topľou

C. Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany

C.1. Urbanisticko – historické hodnoty štruktúr pamiatkového územia

- **Zachovaná urbanistická a kompozičná štruktúra pamiatkového územia:**
  - zachovaná pôvodná urbanistická kompozícia súboru objektov NKP s pôvodnými priestorovými väzbami v prostredí PZ
  - zachované historické (pôvodné) komunikačné prepojenia areálu na okolie PZ
  - charakteristické osadenie objektov v rámci parcel (solitéry)
- **Zachovaná silueta a panoráma prezentovaná v chránených a diaľkových pohľadoch na pamiatkové územie:**
  - dominantné postavenie v rámci sídla vyplývajúce z osadenia v terénnej konfigurácii, prezentované vo významných diaľkových pohľadoch a chránených pohľadoch na PZ
  - nenarušená silueta vytvorená stavebnými objektmi NKP v súčinnosti s habitom zelene na pozadí krajinného obrazu prezentovaná v chránených pohľadoch na PZ
  - komplex stavebných objektov NKP s historicky súvisiacou zeleňou má nezastupiteľné miesto v obraze sídla a spoluvytvára jeho historickú charakteristiku
  - objekty PZ spoluvytvárajú panorámu sídla v krajinnom rámci
- **Zachovaná historicky vyvinutá objektová skladba pamiatkového územia pozostávajúca zo:**
  - stavebných objektov NKP:
    - a) ranogotický rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie
    - b) renesančná zvonica
    - c) renesančný „Malý“ kaštieľ s hospodárskou budovou
    - d) renesančno-barokový „Veľký“ kaštieľ
  - NKP Park
  - plocha areálu kostola vymedzená ohradným múrom
  - sprievodná zeleň v okolí Malého kaštieľa a hospodárskej budovy
- **Hodnoty z hľadiska súvzťažnosti s prostredím:**
  - dokladujú historickú mierku zástavby vo vzťahu k okolitej drobnej štruktúre rodinných domov
  - predstavuje autentický komplex sakrálnej a profánnej architektúry regionálneho významu
  - dokladuje symbiózu architektúry a rozsiahlych parkových úprav v ich okolí
  - genius loci
- **Zachovaný historicky vyvinutý architektonický výraz štruktúr pamiatkového územia:**
  - symbióza architektonických hodnôt jednotlivých objektov a štruktúr spolupôsobiacich v celkovom obraze pamiatkového územia:

- a) exteriérový výraz historických prvkov a štruktúr pamiatkového územia – stavieb, priestorovej a plošnej porastovej štruktúry – z pohľadu pasanta
- b) piata fasáda – strešná krajina

C.2. Architektonicko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia

- **Typologické druhy objektov pamiatkového územia:**
  - profánne stavby (kaštiele a hospodárska budova)
  - sakrálne stavby (kostol, zvonica, ohradový múr)
  - historický park pozostávajúci z:
    - existujúcich porastových skupín s typickým druhovým zložením drevín
    - existujúcich solitérnych stromov v trávinatej ploche
    - novozałożeného parteru v historizujúcom tvarosloví
    - zachovaného terasovitého usporiadania terénu
    - zachovaného komunikačného systému
  - areál kostola tvorený sadovníckou úpravou a prikostolným cintorínom
  - doplnková zeleň zázemia Malého kaštieľa a hospodárskej budovy
- **Hmotovo – priestorové riešenie a architektonický výraz exteriéru historických objektov v pamiatkovom území:**
  - výškové zónovanie objektov v PZ - zástavby (podlažnosť, výška korunnej rímsy a úroveň obrysu strechy) a zelene (priestorová porastová štruktúra v kontraste s plošnou porastovou štruktúrou)
  - architektonické členenie fasád
  - tvary striech
  - historické architektonické tvaroslovie uplatnené na exteriéri objektov
- **Ostatné historické architektonické prvky v pamiatkovom území:**
  - pozostatky ohradového múra parku, historická studňa, pôvodný vodovodný systém pre zásobovanie Veľkého kaštieľa, prístupová komunikácia a zbytkové plochy zelene
- **Komplexné architektonické riešenie objektov v pamiatkovom území z hľadiska historického dokumentu:**
  - stavebné objekty vo svojej materiálnej podstate prezentujúce dosiahnutú úroveň vývoja stavebných technológií a konštrukčných riešení v dobe svojho vzniku
  - objekty ako hodnotné doklady stavebno-historického a architektonického vývoja konkrétneho typologického druhu stavby od doby vzniku po súčasnosť
  - dochovaná plošná dispozícia a priestorová kompozícia prírodno-krajinárskeho parku s komunikačným systémom z konca 19. storočia

C.3. Umelecko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia

- **Výtvarné a umelecko-remeselné prvky exteriéru stavebných objektov NKP:**
  - kamenné umelecko-remeselné prvky na veži kostola - rímsy výtvarne dotvorené zoomorfnými a antropomorfnými tvarmi, gotické kamenné okná jednoduché aj združené
  - barokový kamenný portál na Veľkom kaštieli
  - štuková výzdoba fasád oboch kaštieľov – nadokenné a podokenné rímsy, profilované kordónové a podstrešné rímsy, nárožné pilastre a iné
  - kovové prvky - okenné mreže a iné

C.4. Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk

- **Celá plocha PZ Hanušovce nad Topľou je evidovaná archeologickou lokalitou s nasledujúcimi prameňmi:**
  - nehnuteľnými (obytnými či hospodárskymi) nálezmi dokumentujúcimi staršiu zástavbu
  - nehnuteľnými nálezmi dokladajúcimi vývoj zástavby na jednotlivých parcelách
  - murovanými konštrukciami najstarších stavebných fáz objektov sakrálnej architektúry
  - plochou prikostolného cintorína
  - hnutel'nými nálezmi dokumentujúcimi materiálnu kultúru šľachtického stavu, ako aj inventár tunajších dielní

C.5. Odôvodnenie ochrany pamiatkového územia

Všetky vyššie vymenované pamiatkové hodnoty vytvárajú jedinečný integrálny celok, v ktorom každá zo špecifikovaných hodnôt - okrem svojej osobitnej hodnoty - spolupôsobí a má nezastupiteľné miesto v jedinečnom a pre PZ Hanušovce nad Topľou charakteristickom vzhľade a výraze.

Časť III.

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou

Všeobecné požiadavky ochrany pamiatkového fondu do územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia – podklad pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatková zóna Hanušovce nad Topľou (ďalej aj „PZ Hanušovce nad Topľou“) boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Zásady ochrany pamiatkového územia“. Zásady sú podľa § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej aj „pamiatkový zákon“) súčasťou priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

A. Požiadavky pre pamiatkové územie PZ Hanušovce nad Topľou

1. Zachovať, chrániť a regenerovať historickú urbanistickú štruktúru PZ Hanušovce nad Topľou tvorenú historickou pôdorysnou štruktúrou územia, historickou parceláciou a hmotovou skladbou historickej zástavby a zelene.
2. Zachovať pamiatkové hodnoty územia PZ Hanušovce nad Topľou.
3. Nositeľmi pamiatkových hodnôt pamiatkového územia sú jednotlivé nehnuteľné národné kultúrne pamiatky (ďalej aj „NKP“) situované na území PZ, systém zelene a tiež plošne vymedzené územie PZ Hanušovce nad Topľou ako urbanistický celok.
4. Princíp zachovania materiálnej a ideovej autenticity NKP ako originálu vyjadruje všeobecnú požiadavku na dôslednú ochranu hodnotnej zachovanej hmotnej súčasti NKP so zachovaním jej podoby a formy s rešpektovaním historického vývoja a premien pamiatky.
5. Princíp zachovania kontinuity vyjadruje základnú požiadavku na uprednostňovanie takých materiálov, remeselných a technologických postupov, ktoré sú pre NKP z hľadiska ich pamiatkových hodnôt charakteristické.
6. Princíp zaistenia reverzibility predstavuje požiadavku, aby všetky súčasné zásahy do hmotnej podstaty NKP mohli byť v budúcnosti odstránené bez podstatných úbytkov alebo iných vážnych narušení hmotnej podstaty NKP.

A.1. Požiadavky na primerané funkčné využitie územia

1. V objekte kostola, zvonice a ich areálu (p. č. 1) zachovať ich historickú funkciu.
2. V objekte Veľkého kaštieľa je súčasná funkcia (sídlo Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou) vyhovujúca, možná iná budúca funkcia je ťažiskovo

kultúrno-spoločenská resp. administratívno-správna, doplnkovo služby a občianska vybavenosť, ktoré by nemali negatívny vplyv na prezentáciu NKP.

3. Základnou funkciou NKP Park je zrejماً historická funkcia – parková úprava okolia kaštieľa. Doplnkovou funkciou je oddychovo-rekreačná, náučno-poznávacía (arheopark a pod.) a len v nevyhnutnej miere obslužná (vozidlové komunikácie a parkoviská ponechať v súčasnom rozsahu). Využitie archeoparku je možné výlučne v schválených intenciách (bez ďalšej výsadby stromov, bez ubytovania, kempovania resp. stanovania, bez chovu hospodárskych zvierat, bez pestovania poľnohospodárskych plodín, bez vytvárania vodných plôch a pod.).
4. Pre objekt na parc. p. č. 16/2 (postavený ako kultúrny dom, v súčasnosti len z malej časti využitý pre komunitné centrum) je prijateľná funkcia, ktorá nevyžaduje ďalší zásah do NKP Park.
5. Pre nevyužitú objekty Malého kaštieľa a hospodárskej budovy je prijateľnou v súčasnosti pripravovaná funkcia kultúrno-spoločenská, prípadná iná vhodná funkcia bude predmetom individuálneho posúdenia.
6. Sprievodná zeleň (sadovnícka úprava) v okolí Malého kaštieľa má funkciu zadefinovanú, môže byť doplnená o oddychovo-rekreačnú.
7. Parcely 15/1 (ihrisko) a 15/2 (objekt šatní) sú dlhodobo využívané pre funkciu športu. Vhodnosť takejto funkcie v PZ je otázna, v priebehu ďalšieho vývoja územia je žiaduce vrátiť dotknutému priestoru pôvodnú funkciu.
8. Funkcia gréckokatolíckeho kostola (p. č. 16/4) a jeho areálu s farou (p. č. 16/3, 16/12) na pôvodnej ploche parku je novodobá s dlhodobou perspektívou.
9. Neprijateľné funkcie v PZ Hanušovce nad Topľou: funkcie poškodzujúce pamiatkové hodnoty územia (akákoľvek bytová výstavba, priemyselná výroba, poľnohospodárska výroba, skladové hospodárstvo, dopravné areály, čerpace stanice pohonných hmôt, parkovacie domy, veľkopredajné priestory a pod.).

A.2. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie

1. Zachovať historický pôdorys PZ daný:
  - situovaním stavebných objektov NKP v ich súčasnom pôdorysnom rozsahu
  - navrhovaným rozsahom NKP Park (s opätovným pričlenením parcely 15/1 k parku)
  - areálom kostola vymedzeným ohradným múrom
  - historickým priebehom prístupovej komunikácie k areálu Veľkého kaštieľa v smere východ - západ
  - súčasným rozsahom sprievodnej zelene (sadovníckej úpravy) v okolí Malého kaštieľa
2. Vychádzajúc zo súčasných dopravno-prevádzkových vzťahov v území je akceptovateľný priebeh komunikácie na parcele č. 2, v budúcnosti sa nevyklučuje ani pôvodné dopravné napojenie areálu rozšírením premostenia zo súčasnej miestnej komunikácie (existujúci mostík pre peších pri objekte šatní na p. č. 15/2) .
3. Nerozširovať rozsah ani plochu vozidlových komunikácií na ploche parku.
4. Prípadná zmena parcelácie vyvolaná výstavbou novodobého areálu ihriska a objektu šatní na parcelách 15/1 a 15/2 bude riešená v aktuálnom čase.

5. Terajšia parcela p. č. 16/2 (pôvodne kultúrny dom) je primárne a potenciálne súčasťou parku.

A.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu materiálovej a objektovej skladby

1. Zachovať a udržiavať historickú objektovú skladbu pamiatkového územia pozostávajúcu z:
  - objektov NKP
  - areálu kostola s ohradným múrom
  - sadovnickej úpravy okolia Malého kaštieľa
  - prístupovej komunikácie v smere východ - západv súlade s pamiatkovými hodnotami územia.
2. Prípadná možnosť novej výstavby na ploche zaniknutých objektov bude posúdená v aktuálnom čase. Územie považovať za stabilizované s výnimkou novej reštitúcie hospodárskych objektov.
3. Pri obnove NKP a úprave nehnuteľnosti vytypovanej na vyhlásenie za NKP použiť prioritne tradičné stavebné techniky, stavebné materiály, technologické a remeselné postupy. Vychádzať z poznania objektu, pamiatkového výskumu alebo z miestnych analógií.
4. Podmienkou pre využitie nových materiálov a technológií pri obnove NKP je:
  - zlepšenie súčasného stavebno-technického stavu objektov (predovšetkým pri odvlhčení, vysúšaní a pod.)
  - pozitívne stavebno-fyzikálne pôsobenie na objekt v dlhodobom časovom horizonte
  - pohľadové vlastnosti v súlade s prezentáciou NKP ako historického objektu (pri technologicky nových druhoch exteriérových omietok, povrchových úpravách výplní a pod.)
  - minimalizácia zásahov do hmotnej podstaty NKP (trasovanie rozvodov a umiestňovanie zariadení technickej infraštruktúry a pod.)

A.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu výškového a priestorového usporiadania objektov a architektonického výrazu

1. Zachovať a udržiavať výškové a priestorové usporiadanie a architektonický výraz stavebných objektov NKP:
  - nadstavby a prístavby k objektom NKP sú neprípustné
  - zmena architektonického výrazu NKP je neprípustná s výnimkou asanácie novodobej prístavby Malého kaštieľa v severozápadnej polohe v rámci jeho komplexnej obnovy podľa schválenej projektovej dokumentácie
  - prípustnosť resp. rozsah využitia podkrovia NKP bude predmetom individuálneho posúdenia
  - spôsob prípadného presvetlenia podkrovia profánnych NKP výhradne strešnými oknami, presvetlenie podkrovia sakrálnych NKP je neprípustné

- strechy - zachovať súčasné resp. revidovať historické sklony strešných rovín
  - zatepl'ovanie objektov NKP je neprípustné
  - nevyhnutné zariadenia technickej infraštruktúry umiestňovať len v pohľadovo neexponovaných polohách
  - Informačné, reklamné a propagačné zariadenie umiestnené na budove musí byť prispôsobené jej architektúre a nesmie rušiť základné členenie priečelia a jeho významné detaily⁵⁰.
2. Nehnutelnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia (stavebné objekty):
    - nadstavby sú neprípustné
    - prístavby sú nežiaduce
    - pri prípadnej úprave exteriéru objektov vylúčiť reflexné a expresívne farebné materiály a povrchy
    - zámer asanácie objektu na parcele č. 15/2 (šatne pri ihrisku) bez náhrady môže byť perspektívne prínosom pre PZ
  3. Nehnutelnosť nerešpektujúca pamiatkové hodnoty územia – „kultúrny dom“ na parcele č. 16/2:
    - nadstavby a prístavby sú neprípustné
    - žiaduce je objekt výrazovo (architektonické a stavebno-technické riešenie exteriéru) alebo hmotovo (objemové členenie, výškové usporiadanie) korigovať v záujme eliminácie jeho rušivého pôsobenia v PZ, optimálna by bola jeho asanácia
  4. Ďalšie nové stavby v území PZ sú neprípustné, výnimkou môžu byť dočasné stavby menšieho rozsahu súvisiace so sezónnymi aktivitami.
  5. Komunikácie:
    - zachovať a udržiavať existujúcu profiláciu a niveletu
    - zachovať vyvinutý pozdĺžny a priečny profil komunikácií
    - prípadná zmena povrchovej úpravy komunikácií bude riešená v aktuálnom čase

A.5. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov uličného interiéru a uličného parteru

1. Považovať uličný interiér na území PZ za stabilizovaný bez ďalšieho dopĺňania akýmkoľvek prvkami.

A.6. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historickej zelene

V súlade s úplným znením Vyhlášky Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 79/1996 Z. z. z 8. februára 1996, ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných vyhláškou č. 72/1997 Z. z., vyhláškou č.533/2001 Z. z. a vyhláškou č. 647/2004 Z. z. je zeleň nehnuteľnosťou.

⁵⁰ § 55 ods. 4) vyhlášky MŽP č. 532/2002 Z. z.

1. Všeobecné požiadavky pre sadovnícky upravené plochy v PZ:

- rozsah súčasných spevnených komunikácií pre prístup vozidlami považovať za konečný
- sieť peších „vedľajších“ chodníkov je možné zahustiť
- pri úprave súčasného spevnenia peších chodníkov zachovať princíp jednotnej úpravy všetkých povrchov v parku aj v okolí Malého kaštieľa, okrem pravidelného parteru pred kaštieľom
- prípadnú novú komunikačnú chodníkovú sieť riešiť v nadväznosti na pôvodné prechádzkové okruhy
- očistiť porastovú štruktúru systému zelene ako celku od nevhodných druhov a nevhodného situovania drevín
- prípadnú náhradnú výsadbu za odstránené dreviny realizovať v súlade so schválenou projektovou dokumentáciou
- na ploche historickej zelene prípadné náhradné výsadby za odstránené stromy realizovať z identického druhového zloženia a na rovnaké miesto ako boli pôvodné odstránené druhy drevín
- zabezpečiť trávnatým plochám pravidelnú (systematickú) údržbu
- na ploche historickej zelene v PZ nevytvárať skládky a smetiská
- pri dosadbách je nevyhnutné rešpektovať súčasné porasty, uplatnenie priehľadov v parkových partiách na kaštieľ a výhľad do krajiny, rešpektovať voľné trávnikové lúky
- prípadné osvetlenie riešiť svietidlami v jednotnom novodobom výraze
- exteriérový výraz prípadného nového vybavenia riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov, uplatniť princíp originality
- novotvary v dispozícii, komunikačnej sieti, v prvkoch drobnej architektúry a v porastovej štruktúre uplatniť v neutrálnom tvarosloví

2. Park (NKP):

- sieť peších hlavných trás v parku zachovať v súčasnom rozsahu, šírkové parametre komunikácií je možné redukovať
- parter pred kaštieľom udržiavať v pravidelnom novovzniknutom tvare
- zachovať hlavné porastové skupiny v periférnej a centrálnej časti parku
- zachovať hodnotné solitéry v centrálnej časti parku
- doplniť aj tvarovo a farebne zaujímavé druhy, listnaté kvitnúce kríky, ako aj solitérne introdukované druhy drevín pre zvýšenie atraktívnosti parku
- výsadby v okolí kultúrneho domu situovať tak, aby sa vytvorila optická clona zo stromových domácich druhov drevín, ktorá oddelí pohľad od Veľkého kaštieľa severozápadným smerom na stavbu kultúrneho domu
- komunikáciu a parkovisko pohľadovo oddeliť priestorovou porastovou štruktúrou od ostatnej časti parku
- podmienky pre archeopark:
  - pri výstavbe archeoparku postupovať podľa schválenej PD
  - zachovať základnú porastovú štruktúru na ploche archeoparku bez vnášania cudzorodých druhov drevín
  - všetky zmeny v území vyplývajúce z realizácie a prevádzky archeoparku odsúhlasiť s KPÚ Prešov

- rešpektovať vyvinutú terénnu konfiguráciu parku, okrem technického zárezu v južnej časti (ihrisko)
  - oplotenie parku zjednotiť v rovnakom výraze na celej ploche
  - na ploche parku je prípustné osadiť (po predchádzajúcom schválení KPÚ Prešov na základe predloženej dokumentácie):
    - záhradné stavby
    - prvky drobnej architektúry, záhradný mobiliár
    - herné prvky
    - mobilné konštrukcie pre krátkodobé využitie územia
    - umelecké diela
3. Ihrisko na parcele č. 15/1:
- cieľom v dlhodobom časovom horizonte je ihrisko vymiestniť z PZ a parcelu prinavrátiť pôvodnému parku
4. Areál kostola:
- zachovať a obnoviť ohradový múr (objekt vytypovaný na vyhlásenie za NKP)
  - novovysadené tuje po obvode celého vymedzeného areálu postupne odstrániť, existujúci smrek pichľavý nechať na dožitie a nové výsadby ihličnatých drevín nerealizovať
  - súčasnú úpravu peších chodníkov z betónovej zámkovej dlažby v budúcnosti nahradiť dlažbou z prírodného kameňa typického pre danú oblasť
5. Sadovnícka úprava okolia Malého kaštieľa:
- úpravy realizovať v súlade so schválenou projektovou dokumentáciou
  - pozdĺž hlavnej prístupovej komunikácie do areálu Malého kaštieľa na juhovýchode obnoviť pôvodnú aleju z listnatých stromov – višňa pílkatá (*Prunus serrulata* 'Kanzan')
6. Gréckokatolícky areál na parcele č. 16/3:
- areál nevymedzovať oplotením, ale vhodne prepojiť s areálom parku pomocou priestorovej porastovej štruktúry
  - pri dosadbe areálu uplatniť domáce druhy listnatých stromov a kríkov

A.7. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu charakteristických pohľadov, siluety a panorámy

1. Zachovať, chrániť a regenerovať charakteristické pohľady, siluetu a panorámu pamiatkového územia prezentovanú:
  - a. v diaľkových pohľadových kužeľoch na pamiatkové územie A a B (viď výkres č. 01)
  - b. v chránených pohľadoch na pamiatkové územie č. 1 – 8 (viď výkres č. 02)
  - c. v chránených pohľadoch v interiéri pamiatkového územia č. 1 – 11 (viď výkresy č. 05, 06)
2. Je neprípustné narušiť siluetu a panorámu pamiatkového územia prezentovanú v predmetných pohľadových kužeľoch výstavbou nových výškových a objemových dominant.

A.8. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu archeologických nálezísk

1. Celé územie pamiatkovej zóny je evidovanou archeologickou lokalitou. Akýkoľvek stavebný zásah pod jestvujúcu úroveň terénu je možný len po stanovení podmienok ochrany nehnuteľných a hnutel'ných archeologických nálezov.

A.9. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia

1. Zachovať kultúrne hodnoty nehmotnej povahy viažuce sa na osobnosti a udalosti späté s územím PZ.
2. Chrániť systém zelene pamiatkového územia aj z hľadiska jeho prírodnej (biologickej) funkcie v PZ a sídle.

B. Všeobecné záverečné ustanovenia

B.1. Spolupráca a účasť orgánov, organizácií a samosprávy na regenerácii pamiatkového územia

1. Pre regeneráciu a prezentáciu Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou je potrebná úzka súčinnosť orgánov štátnej správy, obecnej samosprávy a verejnej správy.
2. Základným predpokladom pre zachovanie a regeneráciu PZ Hanušovce nad Topľou je záujem vlastníkov o ochranu pamiatkového fondu a ich spolupráca s príslušnými štátnymi orgánmi a samosprávou.
3. Úlohy Krajského pamiatkového úradu Prešov pri zabezpečovaní ochrany PZ Hanušovce nad Topľou určuje § 11 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.
4. Úlohy a spoluprácu samosprávneho kraja a obce so štátnymi orgánmi pri zabezpečení podmienok na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu určuje § 13 a § 14 pamiatkového zákona.
5. Súčasťou komplexnej ochrany pamiatkového fondu PZ je aj vhodná prezentácia pamiatkového fondu in situ, ale tiež formou propagácie v printových, audiovizuálnych a iných médiách.

B.2. Aktualizácia zásad

1. Zásady ochrany pamiatkového územia PZ Hanušovce nad Topľou budú aktualizované:
  - v prípade, ak v praxi dôjde k nejasnostiam v zásadných metodických prístupoch k ochrane pamiatkového fondu na území pamiatkovej zóny,
  - na základe zásadného rozšírenia poznania a zvýšenia úrovne vedeckých disciplín týkajúcich sa ochrany pamiatkového fondu,

- v prípade zásadných urbanistických, architektonických, funkčných a iných zmien územia.
- 2. Zásady ochrany PZ Hanušovce nad Topľou je potrebné aktualizovať s optimálnou periodicitou a v potrebnom rozsahu.

B.3. Záver

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Hanušovce nad Topľou boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Zásady ochrany pamiatkového územia“ transformovaného na dlhodobo uplatňovaný a zaužívaný osobitný prístup orgánu ochrany pamiatkového fondu v PZ Hanušovce nad Topľou.

C. Grafická časť Zásad

Zoznam výkresov:

1. Širšie vzťahy
2. Chránené pohľady na PZ Hanušovce nad Topľou M 1 : 5000
3. Historická mapa z r. 1875 M 1 : 2000
4. Funkčné využitie objektov pamiatkového územia M 1 : 2000
5. Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov PZ M 1 : 2000
6. Územný priemet zásad ochrany PZ M 1 : 2000
7. Právny stav M 1 : 2000

D. Prílohy

1. Pamiatková zóna Hanušovce nad Topľou - Zásady ochrany pamiatkového územia Fotodokumentácia
2. DVD nosič – textová časť, grafická časť a fotodokumentácia